

INTEGRÁCIA **ĽUDÍ Z UKRAJINY**

NÁVRHY RIEŠENÍ

OBSAH

Executive Summary	4
Úvod	5
Zoznam navrhovaných opatrení v jednotlivých oblastiach	6
1. Potreba vytvorenia koordinovaného systému integrácie na celoštátnej úrovni a úloha rôznych aktérov	11
2. Poznanie situácie a potrieb utečencov – dôležitosť efektívneho zberu dát	14
3. Komunikácia	16
4. Poskytovanie informácií	18
5. Vzdelávanie	21
6. Bývanie	24
7. Sociálne služby a sociálna starostlivosť	27
8. Zamestnávanie	30
9. Zdravotná starostlivosť	33
10. Komunitná práca	35
11. Špecifické aspekty poskytovania dočasného útočiska	37
12. Humanitárna pomoc	39
13. Existujúca prax a zdroje	41

EXECUTIVE SUMMARY

This policy paper is a result of the collaboration of five main NGOs with long standing experience and know-how in the area of the integration of foreigners in Slovakia and provision of humanitarian aid. Its main goal is to assist the State, municipalities and other actors in designing integration measures for persons with temporary protection from Ukraine. It is a synthesis of rich expertise and experience of working on integration both before and after the war in Ukraine, as well as previous research and analysis existing in Slovakia. It does not represent an exhaustive list of recommendations, and further reading is strongly suggested - links to selected existing resources are provided at the end of this document.

We hope that **this policy paper will be an inspiration** for all actors operating in Slovakia with the aim to assist persons with temporary protection on medium and long term basis. We believe that the measures proposed can serve as a good basis for integration measures of any foreigners living in Slovakia. It should not be forgotten that integration is not a new policy issue in Slovakia. Therefore, the measures intended for persons with temporary protection shall take into account previous experience while simultaneously design new systematic measures adapted on the needs and challenges of arriving persons, mostly women with children.

What we suggest is to strengthen the structure of coordination of integration, to involve NGOs and other actors, focus on gathering and analysis of data including needs of vulnerable persons and to set up main goals in the integration with regular evaluation. Communication, support to municipalities and NGOs, and specific measures in relation to employment, self-employment, social services, financial aid, housing, access to information and legal aid, health care, education, vocational and language trainings are urgently needed. Included are also specific measures in relation to the nature of temporary protection in Slovakia, humanitarian aid and other cross-cutting issues such as community interpretation.

Also, one has to bear in mind that Ukrainians have been living in Slovakia for many years and are very active in providing assistance to their compatriots. Their activities shall not be overlooked or belittled. Foreigners must remain active participants to their own lives, not helpless victims. Finally, we are convinced that many of the proposed measures represent an opportunity to improve the lives of many Slovak families and individuals who have been living on the brink of poverty.

ÚVOD

Integrácia ľudí, ktorí utekajú z Ukrajiny zohráva kľúčovú rolu vo viacerých oblastiach a vnímame ju ako obojstranný proces, v ktorom je dôležité pracovať nielen s cudzincami a cudzinkami, ale aj s miestnymi obyvateľmi. Integrácia umožňuje ľuďom prichádzajúcim zo zahraničia začleniť sa do spoločnosti, nájsť si prácu, uplatniť právo na vzdelanie, získať nárok na rôzne sociálne služby a starostlivosť, čím je možné zabezpečiť, aby žili dôstojný život a boli natoľko sebestační, aby nemuseli byť nevyhnutne závislí na dlhodobej pomoci štátu. Efektívna integrácia zároveň pomáha znižovať sociálne napätie medzi rôznymi skupinami obyvateľstva a zmierňuje negatívne postoje či nálady obyvateľstva voči novo prichádzajúcim.

Tento dokument má za cieľ popísať oblasti integrácie, na ktoré je potrebné sa zamerať v krátkodobom, strednodobom a dlhodobom horizonte v súvislosti so začleňovaním ľudí utekajúcich z Ukrajiny. Pre rýchlu orientáciu hneď za úvodom nasleduje zoznam navrhovaných opatrení v jednotlivých oblastiach, po ktorom nasledujú jednotlivé sekcie, ktoré oblasti a opatrenia vysvetľujú podrobnejšie. Prvé sekcie pojednávajú o potrebách koordinácie integrácie a spolupráce rôznych aktérov. Venujú sa tiež potrebe zberu relevantných dát a ich vyhodnocovaniu, ako aj vhodnej a včasnej komunikácii témy integrácie a poskytovaní spoľahlivých a aktuálnych informácií zainteresovaným skupinám.

V ďalšej časti dokument stručne zhŕňa najdôležitejšie úskalia integrácie, či už dlhodobé alebo tie, ktoré sa naplno prejavili až vo svetle aktuálnej situácie. V krátkosti popisuje aj návrhy základných riešení a to konkrétne v oblastiach vzdelávania, bývania, poskytovania sociálnych služieb, zamestnávania, zdravotnej starostlivosti, komunitnej práce, poskytovania dočasného útočiska a humanitárnej pomoci. Zároveň odkazuje na najdôležitejšie projekty, materiály a skúsenosti, ktoré už v oblasti integrácie cudzincov a cudziniiek boli realizované s cieľom poskytnúť paletu už existujúcich riešení, alebo inšpiráciu pri hľadaní nových riešení.

Tento dokument má **za cieľ poskytovať základný rámec, ktorý identifikuje najhlavnejšie úskalia a navrhuje stručné opatrenia** a môže slúžiť relevantným aktérom pri tvorbe politik integrácie ľudí utekajúcich z Ukrajiny. Môže tiež **pomôcť štrukturálne nastaviť rámec pre integráciu akýchkoľvek cudzincov a cudziniiek**, aby bolo Slovensko lepšie pripravené na prijímanie ľudí, ktorí

sem prichádzajú či už v čase krízy alebo za normálnych okolností. Navyše, niektoré z navrhovaných opatrení majú potenciál zlepšiť aj situáciu slovenských zraniteľných jednotlivcov a rodín, ktorí sa nachádzajú na pokraji chudoby.

V tomto dokumente sa snažíme vychádzať z princípov rodovo citlivej komunikácie, preto sa snažíme čo najviac používať rodovo neutrálny jazyk. V prípade, ak však používame podstatné mená v konkrétne určenom rode, predovšetkým označenia “ľudia z Ukrajiny”, “odídenci”, “cudzinci”, “utečenci”, myslíme nimi osoby ženského rodu, mužského rodu aj iného rodu, ak v texte nie je výslovné uvedené inak.

ZOZNAM NAVRHOVANÝCH OPATRENÍ V JEDNOTLIVÝCH OBLASTIACH

1) Potreba vytvorenia koordinovaného systému integrácie na celoštátnej úrovni a úloha rôznych aktérov

- Na úrovni štátu je nevyhnutné, aby integračné nástroje boli centrálné koordinované a štát poskytoval ostatným zložkám dostatočnú podporu na realizáciu integračných opatrení.
- Považujeme za dôležité, aby bol vytvorený samostatný úrad zameraný na integráciu cudzincov a utečencov, alebo aby bol aspoň zriadený post splnomocnenca vlády pre integráciu.
- Existujúce politiky integrácie by mali byť revidované, resp. prijaté nové, aktuálne aj vzhľadom na špecifickú situáciu ľudí utekajúcich z Ukrajiny
- Politiky integrácie by mali mať aj jasne stanovený mechanizmus vyhodnocovania, dlhodobého plánovania a stanovovania indikátorov ich napĺňania.
- Odporúčame aj rozšírenie opatrení súvisiacich s integráciou vysokokvalifikovaných migrantov z Plánu obnovy aj na integráciu cudzincov žijúcich v SR, vrátane odídencom.
- Samosprávy by mali získavať finančnú, legislatívnu aj metodickú podporu na vytváranie integračných politik na lokálnej úrovni.
- Mimovládne organizácie a iní aktéri sú veľmi efektívnymi partnermi štátu či samospráv vo vytváraní a implementovaní integračných nástrojov. Preto by mali dostávať adekvátnu finančnú podporu od štátu, aby mohli svoje aktivity efektívne napĺňať.
- Mal by byť vytvorený kompenzačný mechanizmus na preplatenie výdavkov mimovládnych organizácií, ktoré vynaložili a vynakladajú na zvládnutie mimoriadnej situácie v súvislosti s vojnou na Ukrajine.
- Je potrebné zapojiť mimovládne organizácie s expertízou v oblasti integrácie cudzincov a

cudziniem do pracovných skupín na úrovni štátu vo vzťahu k odídencom a odídenkyniam.

- Je potrebné zapojiť mimovládne organizácie a iných aktérov do krízového plánovania a vytvoriť osobitný humanitárny fond pre pokrytie výdavkov ak by zas došlo k náhlemu zhoršeniu situácie.

2) Poznanie situácie a potrieb - dôležitosť efektívneho zberu dát

- **V krátkodobom horizonte** je dôležité nastaviť systematické zbieranie dôležitých údajov na úrovni štátu, ich pravidelné vyhodnocovanie s cieľom sledovať trendy vo vývoji a potreby a následná **pravidelná distribúcia dát všetkým relevantným aktérom verejnej správy**.
- V oblasti zberu dát je dôležité, aby boli zbierané, vyhodnocované a používané aj na lokálnej a regionálnej úrovni s cieľom efektívne manažovať migráciu a integráciu.
- **V strednodobom a dlhodobom** horizonte je nevyhnutné zbierať a vyhodnocovať dáta nielen z hľadiska počtu tých, ktorí získali dočasné útočisko, ale aj vzhľadom na meniace sa typy pobytov, ktoré budú postupne ľudia získavať, ak na Slovensku ostanú.
- Pre efektívnu integráciu je dôležité zbierať a vyhodnocovať aj dáta za zraniteľné skupiny a skupiny (napríklad ľudí so zdravotným znevýhodnením, ženy s malými deťmi, LGBTI komunitu, Rómov, seniorov a iných).
- Dôležité je potrebné realizovať aj konkrétne **výskumy a analýzy potrieb rôznych skupín ľudí**. Tieto výskumy môžu a mali by realizovať samosprávy, či iní aktéri aktívni v procese integrácie cudzincov.

3) Komunikácia

- Na národnej úrovni ako aj samospráv je potrebné vypracovať **riadenú strategickú komunikáciu**

– smerom k cudzincom, ale aj smerom k väčšino-
vému obyvateľstvu a ktorá zahŕňa aktívnu prácu s
médiami.

- **Na úrovni samospráv** je podstatné sa zamerať na: zvyšovanie informovanosti verejnosti, systematickú spoluprácu s verejnoprávnymi médiami a iniciovanie širších diskusií, čo sa týka prínosov, ale aj negatívnych dopadov či adresovanie obáv občanov pri integrácii cudzincov.
- **Na národnej úrovni** je dôležité proaktívne komunikovať o dôvodoch, **prečo ľuďom z Ukrajiny štát pomáha** a že bez systémových opatrení je pre lokálne komunity, ktoré utečencov prijímajú, situácia dlhodobo neudržateľná. Zároveň je dôležité uvádzať na pravú mieru prípadné **dezinformácie** a zbierať, využívať a **komunikovať dáta a fakty**.
- Na národnej úrovni je tiež dôležité **pripomínať prínos pre spoločnosť** a to nielen z ľudského ale aj ekonomického hľadiska a že diskusia a revízia niektorých systémových opatrení napríklad v oblasti sociálnych vecí prinesie výhody aj Slovákom, ktorí patria do zraniteľných a nízkopříjmových skupín obyvateľstva.
- Z dlhodobého hľadiska je potrebné **zvyšovať povedomie verejnosti o témach migrácie, dôležitosti integrácie a rozmanitosti**. Taktiež je dôležité dbať na pozitívne rámcovanie témy v médiách a vo vizuálnom zobrazovaní dbať na ľudskú dôstojnosť zobrazovaných osôb.

4) Poskytovanie informácií

- **Zabezpečiť efektívnu distribúciu dôležitých informácií ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny už pri vstupe na územie SR** (formou sms a informačných letákov/brožúr),
- **Posilniť šírenie informácií na miestach, ktorými veľká časť ľudí z Ukrajiny prejde** (OCP, VKC, úrady práce a pod.), pričom však nestačí, aby boli na týchto miestach letáky/brožúry len dostupné, ale je potrebné, aby ich ľudia dostali priamo od

pracovníka/čky, s ktorým/ou prídu do kontaktu,

- **Zlepšiť informovanosť cudzincov žijúcich v SR o trestných činoch z nenávisti, dôvodoch diskriminácie a násillia páchaného na ženách a dievčatách,**
- **Posilniť telefonické a mailové infolinky pre ľudí z Ukrajiny a zabezpečiť ich udržateľnosť** – udržateľnosť telefonických a mailových infoliniiek je kľúčová nielen pre počítačové fázy integrácie, ale aj v jej ďalších fázach, kedy potrebujú riešiť rôzne partikulárne situácie spojené s ich postupným začleňovaním,
- **Zriaďovanie kontaktných centier na lokálnej úrovni pre ľudí z Ukrajiny a ďalších cudzincov** v zriaďovateľskej pôsobnosti samospráv, ktoré by slúžilo na uľahčenie prvých momentov integrácie, ale aj ako podpora v jej ďalších fázach,
- **Podporiť vznik informačných balíčkov na úrovni samospráv** s dôležitými informáciami o fungovaní samosprávy a iných úradov a inštitúcií na miestnej úrovni, o právach a povinnostiach obyvateľa, vrátane webových stránok, letákov a iných informačných kampaní; vo viacerých jazykových verziách.

5) Vzdelávanie

- V oblasti vzdelávania je potrebné vyjasniť situáciu s povinnou školskou dochádzkou a so **zabezpečením práva všetkých detí na vzdelávanie** a so zaradovaním, resp. prijímaním detí do škôl.
- Je potrebné zabezpečiť **adekvátnu kapacitu** v rôznych typoch škôl, najmä vyriešiť nedostatočnú kapacitu v materských školách a jasliach pre všetky deti a aj deti z Ukrajiny, aby nedochádzalo k zvyšovaniu napätia medzi obyvateľstvom.
- Je dôležité zabezpečiť **kvalitné jazykové vzdelávanie** na vyrovnávanie jazykových rozdielov a vytvoriť efektívny systém vzdelávania slovenčiny ako druhého jazyka jednak pre deti z Ukrajiny, ale aj celkovo pre všetky deti cudzincov navštevujú-

cich slovenské školy.

- Z hľadiska efektívneho začlenenia detí zároveň považujeme za dôležité, aby školy a zriaďovatelia vynaložili čo navyššie úsilie o vytváranie zmiešaných tried a **zabraňovali tak segregácii ukrajinských detí**.
- Školám je zároveň potrebné zabezpečiť efektívnu finančnú a metodickú podporu pre začleňovanie detí (metodické materiály, interkultúrne vzdelávanie učiteľov, zabezpečenie adaptačných kurzov) – v tejto súvislosti navrhujeme výraznú podporu pre zriaďovanie a financovanie **školských podporných tímov**.
- Špecificky v prípade ľudí utekajúcich pred vojnou je veľmi dôležité poskytovať aj **psychologickú podporu pre deti**, ktorá musí byť vhodne zvolená vzhľadom na ich súčasnú životnú situáciu.

6) Bývanie

- **Núdzové bývanie využívať len na nevyhnutný čas**, keďže nevytvára predpoklady pre integráciu. Na núdzové bývanie je nutné naviazať podporné služby na zabezpečenie prechodu ľudí z Ukrajiny do stabilnejších foriem bývania,
- **Krátkodobé riešenie bývania** – využívať len na preklopenie úvodného obdobia po príchode na Slovensko. Je potrebné využiť všetky dostupné ubytovacie zariadenia štátu, krajských a miestnych samospráv, ale potenciálne aj v súkromnom vlastníctve. Pri tomto type ubytovania je potrebné vylepšiť systém priebežného mapovania a aktualizácie voľných kapacít a taktiež zabezpečiť podporné integračné služby na hľadanie možností stabilnejších foriem bývania,
- **Strednodobé a dlhodobé riešenie bývania** – v tejto oblasti je potrebné vytvoriť možnosti na transformáciu núdzového ubytovania v zariadeniach typu školy v prírode a pod. na strednodobé/dlhodobé bývanie; sflexibilniť štátne príspevky na bývanie a prehodnotiť ich výšku tak, aby lepšie zodpovedali reálnym trhovým cenám; zaviesť

system podpory na postupné odpájanie sa ľudí z Ukrajiny od štátnej pomoci; zaviesť jednorázový príspevok na pokrytie nákladov spojených so zmenou bývania (depozit, prvý nájom, provízia realitnej kancelárii, nákup nevyhnutného vybavenia); zrýchlenie rekonštrukcií/prestavieb a úprav potenciálne obytných budov.

7) Sociálne služby a sociálna starostlivosť

- V rámci integračných politík a opatrení je dôležité nastavovať komplexný systém poskytovania sociálnych služieb a pomoci ľuďom utekajúcim z Ukrajiny, ale aj cudzincom všeobecne tak, aby reflektovali aj na potreby **zraniteľných skupín**.
- Odporúčame zároveň systematicky zbierať dáta o **situácii zraniteľných skupín**, aby boli sociálne služby a sociálne poradenstvo adekvátne nastavené vzhľadom na ich potreby.
- Zároveň je veľmi dôležité systematizovať a podporovať **system sociálneho poradenstva**. Potrebne bude zvýšiť počet zamestnancov v existujúcich sociálnych službách a podporovať ich ďalšie vzdelávanie, aby dokázali poskytovať efektívne poradenstvo aj ľuďom utekajúcim z Ukrajiny alebo celkovo cudzincom, ktorí majú špecifické potreby aj v tejto oblasti.
- Odporúčame výrazne podporovať system **komunitných centier a nízkoprahových zariadení**, ktoré sa dlhodobo ukazujú ako najefektívnejšie nástroje integrácie.
- Považujeme za dôležité, aby bolo do systému sociálnych služieb zaradené aj **komunitné tlmočenie**. V zákone o sociálnych službách by bolo potrebné zaviesť aj tlmočenie do rôznych jazykov ako sociálnu službu.
- Navrhujeme inštitucionalizovať profesiu **kultúrneho mediátora/ interkultúrneho pracovníka**, tak aby bola zapísaná do katalógu Národnej sústavy povolání a Národnej sústavy kvalifikácií.

8) Zamestnávanie

- Navrhujeme **maximalizovať využitie potenciálu**, zručností a kvalifikácie ľudí z Ukrajiny, navrhovať opatrenia s cieľom predchádzania prekérnej práce a ochrany pred diskrimináciou a porušovaním zásady rovnakého zaobchádzania.
- Z krátkodobého hľadiska navrhujeme **zjednodušiť proces uznávania kvalifikácií** a rozšíriť nostrifikačné kapacity, štandardizovať a zrýchliť skúšobný proces na preukázanie povolania, umožniť preukazovanie spôsobilosti prostredníctvom zamestnávateľov a zrušiť poplatky za uznávanie kvalifikácií.
- Navrhujeme **umožniť odídencom podnikat'** a odstrániť legislatívne a technické bariéry, ktoré im v tom bránia.
- Navrhujeme **zabezpečiť dostupnosť detských skupín a predškolského vzdelávania** pre ukrajinské deti počas pracovného času ich rodičov, avšak s prihliadnutím na dostupnosť daných možností aj pre detí rodičov, ktorí žijú na Slovensku dlhodobo, aby sa predchádzalo trecím plochám.
- Navrhujeme tiež **výrazne posilniť jazykové vzdelávanie pre dospelých** cez bezplatné jazykové vzdelávanie hradené samosprávami, prípadne štátom, ako aj podporovať jazykové vzdelávanie u zamestnávateľa, či už v online alebo prezenčnej forme.
- Odporúčame **posilniť kapacity Úradov práce a sociálnych vecí a rodiny**, aby **poskytovali pracovnoprávne poradenstvo a informačné semináre o pracovných právach** pre ľudí z Ukrajiny a opatrenia na predchádzanie pracovného vykorisťovania.

9) Zdravotná starostlivosť

V oblasti zdravotnej starostlivosti je potrebné riešiť nasledovné oblasti:

- **Dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre zraniteľné skupiny ľudí z Ukrajiny** – ľudia so zdravotným

postihnutím či závažnými ochoreniami,

- **Dlhodobá starostlivosť o osoby odkázané na pomoc druhých** (osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, seniory) v inštitucionálnej, ale aj deinštitucionalizovanej starostlivosti,
- **Dostupnosť substituenej liečby závislostí a podpornej liečby pre ľudí s HIV**
- **Psychologická starostlivosť pre ľudí z Ukrajiny**, z ktorých mnohí sú traumatizovaní, a **špeciálne pre ženy, ktoré zažili sexuálne násilie**,
- **Systematické zvyšovanie informovanosti lekárov** o špecifikách poskytovania zdravotnej starostlivosti ľuďom z Ukrajiny, aby sa zabránilo ich odmietaniu z dôvodu obáv, že úkony nebudú preplatené a pod.
- **Nedostatok kapacít ambulancií prijímať nových pacientov** – vytvoriť možnosti pre otváranie nových ambulancií v lokalitách, kde by boli využité.

10) Komunitná práca

- Pri procese implementácie aktivít, identifikácie problémov a ich riešení, ako aj nastavovaní politík, odporúčame **zapájať cudzinecké a ukrajinské komunity a to odstránením bariér**, či zavádzaním opatrení (napr. platformy cudzincov, interkulturní pracovníci a pracovníčky), ktoré **tlmočenie perspektív uľahčujú**.
- Navrhujeme **zjednodušiť proces zakladania komunitných centier** a znížiť formálne požiadavky na ich zariadenie.
- **V strednodobom a dlhodobom horizonte** odporúčame **nastaviť systém systematickej finančnej podpory organizáciám na národnej a miestnej úrovni a to pre formalizované organizácie** alebo pre vznikajúce iniciatívy, ktoré prichádzajú od aktívnych občanov, či cudzincov.
- Navrhujeme tiež vyčleniť **verejný komunitný**

priestor v zariadeniach, v ktorých je umiestnených viac cudzincov (napr v ubytovacích zariadeniach Gabčíkovo).

- V súvislosti s uchovávaním živého dedičstva navrhujeme **citlivé a rešpektujúce porozumenie integrácie**, ktoré zahŕňa aj mapovanie potrieb v oblasti ochrany živého dedičstva, ich zohľadňovanie a uľahčovanie prístupu k pokračujúcej praxi.

11) Špecifické aspekty poskytovania dočasného útočiska

- Navrhujeme urýchlene **zmapovať situáciu osôb z tretích krajín**, ktorí vstúpili na územie SR z Ukrajiny a nekvalifikujú sa na poskytnutie dočasného útočiska, identifikovať ich potreby a prijať riešenia.
- Navrhujeme pripraviť **intenzívnu informačnú kampaň pre osoby z tretích krajín**, ktoré vstúpili na Slovensko z Ukrajiny.
- Navrhujeme **vyriešiť situáciu osôb bez štátneho občianstva** a osôb, ktoré majú azylovo relevantné dôvody.
- Navrhujeme zaviesť **nový typ prechodného pobytu** - prechodný pobyt odídencov, ktorý umožní ľuďom z Ukrajiny lepšiu stabilitu.
- Navrhujeme zaradiť **odídenkov do systému verejného zdravotného poistenia**.
- Navrhujeme podporovať **LGBTI odídenkov a odídenkyne**.
- Navrhujeme **zabezpečiť právnu pomoc pre odídenkov a odídenkyne** kapacitami Centra právnej pomoci a mimovládnych organizácií, vrátane finančnej podpory
- Navrhujeme realizovať intenzívne opatrenia na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ochranu maloletých

12) Humanitárna pomoc

- Navrhujeme **zreformovať systém Pomoci v hmotnej núdzi** (dávky v hmotnej núdzi a ochranný príspevok), aby pomoc v hmotnej núdzi zodpovedala **aspoň výške životného minima**. Takáto reforma by bola rovnako prínosná pre ľudí na Slovensku žijúcim v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia, ktorých bolo v roku 2020 takmer 15% z celkového počtu obyvateľov SR.
- V oblasti zabezpečenia stravy navrhujeme, aby bolo čo do najväčšej možnej miery umožnené ľuďom z Ukrajiny nakupovať potraviny a **pripraviť stravu samostatne**.
- Ak to nie je možné, odporúčame **sprostredkovať zabezpečenie stravy prostredníctvom stravovacej služby**. V prípade, že takáto služba nie je za dotovanú sumu 7 EUR dostupná, je potrebné **jednoznačne stanoviť maximálnu cenu za stravnú jednotku**, aby sa predišlo potenciálnemu zneužitiu.
- Pri adresovaní potravinovej deprivácie navrhujeme, aby bola **potravinová a základná materiálna pomoc poskytovaná** na základe jasných kritérií prostredníctvom **štandardných mechanizmov a aktérov, ktorí ju poskytujú dlhodobo** (ako napr. OP FEAD). Zároveň navrhujeme, aby sa z dlhodobého hľadiska prioritne pracovalo s navýšením Pomoci v hmotnej núdzi ako priamy výdaj potravinovej či základnej materiálnej pomoci.

Poznámka: Všetky uvedené opatrenia možno v neskorších fázach udržať ako integračné služby pre širšiu skupinu cudzincov prichádzajúcich na Slovensko.

1. POTREBA VYTVORENIA KOORDINOVANÉHO SYSTÉMU INTEGRÁCIE NA CELOŠTÁTNEJ ÚROVNI A ÚLOHA RÔZNYCH AKTÉROV

Dôležitosť integrácie

Už pred vypuknutím vojny na Ukrajine viaceré mimovládne organizácie poukazovali na to, že na Slovensku chýba jednotný a komplexný mechanizmus koordinácie integračných nástrojov pre začlenenie ľudí z cudziny do spoločnosti. Ich počet v poslednom desaťročí kontinuálne rástol a na začiatku roka 2020 žilo na Slovensku už viac ako 150 tisíc cudzincov a cudzinek z rôznych krajín.

Od konca februára v dôsledku vojnového konfliktu prišlo na Slovensko viac ako 400 tisíc ľudí z Ukrajiny a viac ako 70 tisíc z nich požiadalo o dočasné útočisko. Je dôvodné predpokladať, že veľká časť z nich sa na Slovensku dlhodobejšie usadí. Úrad Vysokého Komisára OSN pre utečencov predpokladá, že do konca decembra 2022 na Slovensku ostane až 200.000 utečencov a utečenkýň z Ukrajiny.¹ Bez ohľadu na to, či sa tieto predpoklady naplnia, je tu urgencia a potreba poskytnúť týmto ľuďom nielen humanitárnu pomoc, ale aj dôsledne nastavovať integračné opatrenia s cieľom ich efektívneho začlenenia do spoločnosti.

Integrácia má veľa komponentov a úrovní, ktoré sa týkajú rôznych oblastí života (bývanie, vzdelávanie, trh práce, zdravotníctvo, ale aj kultúra či politická participácia) na horizontálnej úrovni (na úrovni rôznych rezortov), ale aj na vertikálnej úrovni – teda od štátu, cez regionálne a miestne samosprávy, až po ostatných aktérov, ktorými sú mimovládne organizácie, cirkvi, zamestnávateľia a ďalší.

Existujúce integračné politiky na úrovni štátu

V uplynulých rokoch bolo prijatých **viacero stratégií a politik**, ktoré majú za cieľ zabezpečiť riadenie migrácie a implementáciu integračných nástrojov. **Integračná politika**², ktorú vypracovalo Ministerstvo práce, sociálnych

vecí a rodiny, bola prijatá ešte v roku 2014 a je už v mnohých aspektoch neaktuálna. Mimovládne organizácie dlhodobo kritizovali aj jej neefektívne napĺňanie. Ministerstvo práce prijalo aj **Stratégiu pracovnej mobility cudzincov do roku 2020 s výhľadom do roku 2030**³. Táto stratégia si kládla za cieľ komplexne regulovať pracovnú mobilitu cudzincov. V septembri 2021 vláda prijala aj **Migračnú politiku s výhľadom do roku 2025**. Táto migračná politika je však len veľmi rámcovým dokumentom, ktorý síce definuje integráciu ako dôležitý nástroj manažovania migrácie, neposkytuje však komplexnejšie opatrenia, ako ju dosahovať. Všetky uvedené stratégie boli prijaté ešte pred vojnou na Ukrajine a preto je potrebné nové stratégie prispôbiť aj novovzniknutej situácii a zároveň reflektovať špecifickú socio - demografickú situáciu ľudí utekajúcich z Ukrajiny (ženy s deťmi, ľudia so zdravotným znevýhodnením, seniori).

Poukázať treba aj na **Plán obnovy a odolnosti**⁴, ktorý sa v komponentne 10 venuje aj téme “lákania a udržania talentov”. Plán obnovy v tomto komponente obsahuje množstvo opatrení, ktoré sú dôležité pre integráciu cudzincov – či už sú to programy na podporu adaptácie, jazykové vzdelávanie (cudzincov i úradníkov), kurzy sociokultúrnej orientácie, poradenstvo, zjednodušenie režimu uznávania dokladov o vzdelaní a odborných kvalifikácií či tzv. one-stop-shopy. Ak by tieto opatrenia boli súčasťou integračnej politiky Slovenska a aj by sa v praxi realizovali, výrazne by prispeli k úspešnej integrácii cudzincov žijúcich na Slovensku. Ako však vyplýva z Plánu obnovy, tieto opatrenia sú určené len pre vysoko kvalifikovaných cudzincov. Preto by bolo potrebné aj v súvislosti so súčasnou situáciou cieľovú skupinu opatrení Plánu obnovy prehodnotiť.

1 Úrad Vysokého Komisára OSN pre utečencov, Ukraine situation: Regional Refugee Response Plan, March - December 2022, zverejnené 26.4.2022 na: Document - Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan - March-December 2022 (unhcr.org)
2 <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/integracna-politika.pdf>

3 <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/strategia.pdf>
4 Vláda SR (2021), Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, prijatý uznesením vlády z 28.4.2021, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25932/1>

Základné úlohy

a) Úloha štátu

- centrálna koordinácia: zriadenie samostatného úradu/splnomocnenca vlády pre integráciu
- vytvorenie komplexného mechanizmu zavádzania integračných nástrojov
- nastavenie priaznivého legislatívneho prostredia a priaznivého prostredia pre poskytovanie služieb

Na úrovni štátu je nevyhnutné, aby tieto **nástroje boli centrálné koordinované a štát poskytoval ostatným zložkám dostatočnú podporu na realizáciu integračných opatrení**. Keďže integračné nástroje majú nevyhnutne medzirezortný, či nadrezortný charakter, považujeme za dôležité, aby bol vytvorený **samostatný úrad** zameraný na integráciu cudzincov a utečencov, alebo aby bol aspoň zriadený post **splnomocnenca vlády pre integráciu**⁵. Ten by mal na starosti vytvorenie komplexného mechanizmu zavádzania integračných nástrojov, plnil rôzne strategické a analytické funkcie smerom k vytváraniu efektívnych politík, ale zároveň by poskytoval finančnú, metodickú a legislatívnu podporu pre ostatných aktérov integrácie. Je však kľúčové, aby tento post disponoval aj reálnymi kompetenciami a mal možnosť aj reálne ovplyvňovať presadzovanie efektívnych politík a nástrojov integrácie.

Zároveň štát plní aj úlohu nastavovania legislatívneho prostredia, či poskytovania služieb, ktoré sú v jeho kompetencii (napríklad v oblasti školstva, trhu práce, zdravotnej starostlivosti a podobne). Bez dobre nastaveného legislatívneho prostredia nemôžu ani ostatní aktéri nastavovať efektívne integračné politiky na nižších úrovniach verejnej správy.

b) Úloha regionálnych a lokálnych samospráv

- kľúčová úloha v oblasti integrácie - potreba vytvoriť lokálne stratégie integrácie reflektujúce miestne potreby
- potrebné nastaviť služby samospráv pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny
- potrebné koordinovať ostatných aktérov na lokálnej úrovni
- potrebné vytvárať spoločné rozvojové integračné stratégie na úrovni VÚC
- vytvoriť finančný mechanizmus zabezpečenia integrácie pre samosprávy

Samosprávy, najmä tie miestne, plnia **kľúčovú rolu v integrácii**. Sú svojim obyvateľom najbližšie a zároveň majú v kompetencii poskytovanie mnohých služieb, ktoré sú dôležité v integračnom procese.⁶

Majú možnosť **vytvárať lokálne stratégie integrácie**, ktoré zohľadňujú špecifickú štruktúru a potreby konkrétnych skupín cudzincov žijúcich na ich území.⁷ Len málo samospráv doposiaľ takéto stratégie, politiky či opatrenia vytváralo, preto je pre ne veľkou výzvou promptne reagovať na novovzniknutú situáciu, kedy sa na ich územie za krátky čas prisťahoval veľký počet ľudí utekajúcich z Ukrajiny.

Je dôležité, aby samosprávy prehodnotili rôzne služby, ktoré poskytujú svojim obyvateľom s cieľom **nastaviť ich tak, aby boli dostupné a efektívne aj pre novoprichádzajúcich ľudí**. Samosprávy zároveň môžu plniť dôležitú úlohu v koordinácii ostatných aktérov (MVO, komunit, cirkví, zamestnávateľov a pod) a vo vytváraní efektívnych partnerstiev medzi rôznymi subjektami. V tejto oblasti

5 O potrebe vzniku samostatného úradu viac tu: Liga za ľudské práva: Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k nastaveniu azylovej, migračnej a integračnej politiky v Slovenskej republike. Jún 2020, dostupné tu: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_ju%CC%81n%202020.pdf

6 Viac o vzťahu cudzincov, cudzinek a samospráv nájdete na webstránke <https://www.kapacity.sk/kategoria/cudzinec-a-samosprava/>

7 O nastavení lokálnych integračných politík vo vzťahu k cudzincom sa viac dočítate v publikácii: "Z cudzincov domáci: Ako na integráciu v samospráve. KapaCITY: Zistenia z projektu.", vydal kolektív autorov a autoriek z mimovládnych organizácií Liga za ľudské práva, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku a Marginal, 2021, ISBN: 978-80-89008-76-6, dostupné tu: <https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1066-Z%20cudzincov%20doma%CC%81ci%20-%20Ako%20na%20integra%CC%81ciu%20v%20samospra%CC%81ve.pdf>

je dôležité, aby vznikali lokálne iniciatívy pod záštitou samospráv, ktoré budú môcť presadzovať a implementovať **opatrenia reflektujúce špecifické potreby danej lokality a obyvateľov** a zároveň vplývať aj na sociálnu súdržnosť na lokálnej úrovni a spolužitie obyvateľov a novoprichádzajúcich ľudí z Ukrajiny.

Podobne to platí **aj pre regionálne samosprávy** – VÚC. Tie tiež majú mnohé kompetencie v oblasti poskytovania rôznych sociálnych služieb, zriaďujú stredné školy, sú aktívne v rozvoji celého regiónu. VÚC zároveň môžu vytvárať partnerstvá medzi miestnymi samosprávami s cieľom vytvárať **spoločné rozvojové integračné stratégie a opatrenia**.

V prípade lokálnych a regionálnych samospráv je zároveň kľúčové, **aby štát** ich aktivity a politiky integrácie **podporoval** legislatívne, metodicky a najmä **finančne**.

c) Ostatní aktéri integrácie

- systematická finančná podpora mimovládnych a iných subjektov, ktorí už majú skúsenosti s integráciou ľudí zo zahraničia na Slovensku a ich zapojenie do plánovania opatrení na pomoc odídencom na úrovni štátu
- vytvorenie kompenzačného mechanizmu na preplatenie nákladov MVO, ktoré vynaložili v súvislosti so zvládnutím mimoriadnej situácie na hranici aj vo vnútrozemí
- podpora pre vytváranie partnerstiev a odovzdávanie know-how
- zapojenie mimovládnych a iných aktérov do krízového plánovania
- zriadenie humanitárneho fondu na mimoriadne výdavky pre prípad zhoršenia situácie

Mimovládne organizácie, cirkvi, zamestnávateľa, komunity cudzincov a podobne sú dlhodobou **najaktívnejšími aktérmi** pomoci cudzincom s integráciou. Ako príklad je možné uviesť spoločný projekt 4 mimovládnych organizácií, 3 miest, 1 VÚC a Únie miest Slovenska KapaCITY, ktorý priniesol zúčastneným samosprávam tréning v oblasti nastavenia integrácie na ich území, sprístupňovania služieb cudzincom a vytvárania vhodných

nástrojov. Výsledkom tohto 3 roky trvajúceho projektu je množstvo materiálov, ktoré môžu aj iným samosprávam pomôcť pri nastavovaní ich integračných politík.⁸

Aj po vypuknutí vojny na Ukrajine sa títo aktéri, najmä mimovládne organizácie, ukázali ako veľmi flexibilní, efektívni a ochotní „hráči“, ktorí vedia rýchlo reagovať na vzniknuté situácie. Aj v integračnom procese tvoria kľúčovú a nezastupiteľnú úlohu. **Štát by ich mal preto výrazne finančne a aj legislatívne podporovať v ich aktivitách**. Dôležité však je, **aby všetky aktivity neostali len na nich**. Sú to práve orgány verejnej správy, ktoré nesú za integráciu zodpovednosť, majú kompetencie realizovať poskytovať rôzne služby a nastavovať legislatívne prostredie. MVO, či iní aktéri sú síce kľúčovými hráčmi, avšak mali by fungovať v súčinnosti a spolupráci s verejnými inštitúciami a nesuplovať ich úlohu a kompetencie.

Títo aktéri zároveň môžu byť veľmi **efektívnymi partnermi štátu či samospráv** vo vytváraní a implementovaní integračných nástrojov. Môžu pomáhať nastavovať politiky, alebo realizovať množstvo aktivít komunitného, sociálneho či iného charakteru. Štát a samospráva si môžu mnohé služby objednať priamo u týchto aktérov, ktorí už z integráciou majú skúsenosti.

Napriek nespochybniteľnej pomoci mimovládnych organizácií a expertízy pri zvládnutí mimoriadnej situácie v súvislosti s vojnou na Ukrajine, **doteraz nebol zo strany štátu navrhnutý systém kompenzácie ich nákladov za činnosti**, ktoré realizovali a realizujú. Zároveň, expertné mimovládnej organizácie **nie sú zapojené do plánovania integračných a iných opatrení vo vzťahu k odídencom na úrovni štátu**. Toto je potrebné zmeniť.

Zároveň vo **vzťahu ku krízovému plánovaniu a riadeniu navrhujeme zapojiť všetkých relevantných aktérov na hraniciach aj mimo hraníc** pre prípad, ak by sa zhoršila vojnová situácia, nastal by prílev ranených a prípadne epidémia. Navrhujeme vytvoriť humanitárny fond na pokrytie nákladov pri náhlom zhoršení situácie napríklad na hraniciach, ktorý by pokrýval aj náklady mimovládnych organizácií.

8 Webstránka projektu KapaCITY: <https://www.kapacity.sk/>

2. POZNANIE SITUÁCIE A POTRIEB UTEČENCOV - DÔLEŽITOSŤ EFEKTÍVNEHO ZBERU DÁT

Pri tvorbe integračných politík, ale aj pri nastavovaní efektívnych opatrení či nástrojov integrácie je **klúčové poznať situáciu** skupín, na ktoré sú tieto opatrenia zamerané, ako aj potreby, ktoré vzhľadom na integračné opatrenia tieto skupiny majú.

Zber dát a ich efektívne vyhodnocovanie je zároveň dôležitým nástrojom manažmentu migrácie a integrácie. Znamená to, že je potrebné jednak poznať aktuálny stav, ale aj vývoj v čase, teda trendy, zmeny v štruktúre populácie či potrieb. To umožňuje vytvárať flexibilný prístup k jednotlivým politikám a aktualizovať ich v čase podľa meniacej sa situácie.

Na to, aby bolo možné efektívne nastavovať politiky je klúčové poznať nielen celkové počty ľudí, ktorí prichádzajú do krajiny, ale **aj ich štruktúru** – rodovú, vekovú, národnostnú, je dôležité poznať ich zdravotný stav a identifikovať potenciálne **zraniteľné skupiny**, na ktoré je treba zameriavať špecifické nástroje integrácie.

Aktuálna situácia v súvislosti s Ukrajinou

Vzhľadom na komplikovanosť legálnych statusov ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny je v súčasnosti situácia ohľadom dát veľmi neprehľadná. Poznáme celkové počty ľudí, ktorí prekročili hranice a poznáme celkové počty ľudí, ktorí požiadali na Slovensku o azyl a dočasné útočisko.

Ministerstvo vnútra zverejňuje⁹ na týždennej báze prehľad udelených tolerovaných pobytov na účel získania dočasného útočiska podľa **okresov, pohlavia a podľa troch vekových skupín** (0-17, 18 – 60, 60+).

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny zbiera a vyhodnocuje viaceré štatistiky týkajúce sa jednak zamestnávania ľudí z Ukrajiny (vrátane štruktúry zamestnaní), ale aj žiadostí o vyplácanie dávky v hmotnej núdzi (to sa však aktuálne mení vzhľadom na to, že dávky budú počas troch mesiacoch vyplácať medzinárodné organizácie), počet detí zapísaných do jasli, ktoré sú v pôsobnosti ministerstva, ako aj počet detí z Ukrajiny, ktoré majú nárok na obedy zadarmo v školách. Tieto

štatistiky však nie sú pravidelne zverejňované na stránke ministerstva.

Ministerstvo školstva zas disponuje štatistikami o deťoch zaradených do materských, základných a stredných škôl. Týmto dátami zároveň disponujú aj samosprávy ako zriaďovatelia rôznych typov škôl. Dáta nie sú pravidelne zverejňované.

Parciálne zbery dát realizujú aj rôzne mimovládne či medzinárodné organizácie – tieto dáta však nie sú systematizované, slúžia skôr pre vlastné potreby ako pre nastavovanie politík.

Čo je potrebné urobiť v oblasti zberu dát

- nastaviť systematický zber dát
- pravidelne vyhodnocovať dáta, sledovať trendy a potreby
- pravidelne zverejňovať podrobné dáta, trendy a potreby
- realizovať výskum/analýzu potrieb rôznych skupín prichádzajúcich
- zamerať sa na zraniteľné skupiny a skupiny, ktoré potrebujú osobitné prístupy
- nastaviť ciele integrácie s krátkodobého aj dlhodobého hľadiska a sledovať ich napĺňanie

V **krátkodobom horizonte** je dôležité **nastaviť systematické zbieranie** dôležitých údajov (vek, rod, vzdelanie, zraniteľnosť, ...) na úrovni štátu a tieto pravidelne vyhodnocovať s cieľom sledovať trendy vo vývoji a potreby. Dáta je potrebné **pravidelne distribuovať (zverejňovanie) všetkým relevantným aktérom verejnej správy** (najmä lokálnym a regionálnym samosprávam), súkromného sektora či neziskového sektora, aby vedeli flexibilne a efektívne reagovať na vznikajúce potreby.

Dáta je potrebné analyzovať nielen vzhľadom na celkové počty ľudí a ich regionálnu distribúciu, ale aj vzhľadom na ich ďalšie charakteristiky (vek, rod, zdravotné postihnutie, sociálny status a iné) s cieľom identifikovať **zraniteľné skupiny a skupiny, ktoré potrebujú**

9 <https://www.minv.sk/?docasne-utocisko>

osobitné opatrenia s ohľadom na ich postavenie

a integračné politiky nastavovať aj vzhľadom na ich potreby. V oblasti zberu dát je dôležité, aby boli zbierané, vyhodnocované a používané aj na lokálnej a regionálnej úrovni na manažment migrácie (napríklad identifikáciu lokalít, ktoré sú už preťažené, majú nedostatok kapacít a podobne) a tvorbu integračných opatrení aj na lokálnej a regionálnej úrovni.

V strednodobom a dlhodobom horizonte je nevyhnutné zbierať a vyhodnocovať dáta nielen z hľadiska počtu tých, ktorí získali dočasné útočisko, ale aj vzhľadom na meniace sa typy pobytov, ktoré budú postupne ľudia získavať, ak na Slovensku ostanú. Typ legálneho pobytu totiž do veľkej miery determinuje nároky na rôzne sociálne či iné služby, možnosti zamestnávania, vzdelávania a podobne, čo výrazne ovplyvňuje integračné možnosti.

Dôležité je však nielen zbierať celkové „hrubé“ štatistické dáta, ale realizovať aj konkrétne **výskumy a analýzy potrieb rôznych skupín ľudí**. Tieto výskumy môžu a mali by realizovať samosprávy, či iní aktéri aktívni v procese integrácie cudzincov. Špecifické zisťovanie potrieb ľudí na danom mieste (región, mesto) v rôznych oblastiach je kľúčovým nástrojom nastavovania efektívnych verejných politík.

Zároveň je veľmi dôležité jednotlivé politiky a ciele následne **vyhodnocovať**. Dôležité je sledovať vývoj situácie v oblasti migrácie a integrácie v čase a sledovať, ktoré opatrenia a nástroje sú efektívne. V tomto zmysle je **potrebné nastavovať aj presné indikátory toho, čo chce štát v oblasti integrácie dosiahnuť (ciele integrácie, strednodobé aj dlhodobé)** a vytvoriť aj systém vyhodnocovania týchto indikátorov. To umožní nielen vyhodnocovať efektívnosť opatrení, ale aj v dlhodobom horizonte manažovať migráciu v krajine a nastavovať čoraz efektívnejšie integračné stratégie a opatrenia v budúcnosti.

3. KOMUNIKÁCIA

Postoj verejnosti k ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny stanovuje to, ako sa budú v danej krajine cítiť od momentu, kedy do nej vstúpia. Otvplyvňuje tvorbu miestnych a národných politík, ktoré zas nastavujú možnosti, ako môžu v novej krajine fungovať. Správne uchopená komunikácia môže pomôcť pri odstraňovaní spoločenských bariér a predsudkov a priniesť výhody pre celú spoločnosť. Komunikácia je z toho dôvodu považovaná za symbolickú politiku, nejde v nej totiž o konkrétnu stratégiu, ktorá by sa venovala „hmatateľným“ veciam ako je napríklad poskytovanie služieb, ale o politiku vytvárania hodnôt a symbolov, ktoré môžu ľudí navzájom spájať. To, že skôr či neskôr sa pravdepodobne objaví napätie a že existujú skupiny, ktoré aj v tejto oblasti šíria hoaxy a dezinformácie je ďalším dôvodom, prečo je komunikácia procesu integrácie taká dôležitá. Rozmanitosť ľudí utekajúcich pred vojnou sa stala testom reálnej solidarity.

Aktuálna situácia:

V celej EÚ bol prílev podpory a solidarity pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny pozoruhodný, hoci selektívny. ¹Vysoký komisár OSN pre utečencov (UNHCR) už varoval, že európska solidarita sa môže časom a narastajúcim množstvom utečencov z Ukrajiny znížiť.

Z dotazníkových zisťovaní realizovaných v samosprávach pred vojnou na Ukrajine vyplynulo, že **v regionálnych médiách** je nielen nedostatok pozitívnych informácií o cudzincoch a utečencoch či špecifikách komunít cudzincov, ale **absentuje aj téma migrácie v širšom kontexte**. Obraz, ktorý si obyvatelia krajov vytvárajú o cudzincoch, bol tak prevažne preberaný z negatívnych správ na národnej úrovni. V projekte KapaCITY sme pre zapojené samosprávy vytvorili konkrétny návrh komunikačnej stratégie spracovaný profesionálnou agentúrou, na ktorom môžu stavať aj iné samosprávy².

Relevantné analýzy aktuálneho zobrazovania cudzineckých tém za posledné mesiace ešte nie sú dostupné,

1 <https://fjuzn.sk/pred-vojnou-uteka-ukrajinska-matka-aj-nigerijski-student-zaobchadzame-s-nimi-rozdielne-2-cast/>
2 Odporúčania pre samosprávy sú dostupné tu: <https://www.kapacity.sk/informacia/ako-komunikovat-o-migracii/>
Samosprávy majú k dispozícii aj komplexnú príručku: Neuropea s.r.o.: „Ako komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na regionálnej úrovni: Príručka pre samosprávy“, 31.7.2020, dostupné tu: <https://www.kapacity.sk/wp-content/uploads/2021/02/Komunikacna-strategia.pdf>

ale na prvý pohľad je jasné, že sa téma vojny a utečencov stala dominantnou. V súvislosti **s ľuďmi utekajúcimi z Ukrajiny však médiá prevažne pokrývali skôr solidárnu reakciu obyvateľstva** či Slovenska ako takého. Len v ojedinelých prípadoch tematizovali rozmanitosť prichádzajúcich ľudí, či ich prínos pre lokálne komunity a ekonomiku. Konšpiračná scéna taktiež nenechala na seba dlho čakať a na sociálnych sieťach sa pár týždňov po vypuknutí vojny začali šíriť zavádzajúce infografiky o tom, koľko peňazí dostávajú ľudia prichádzajúci z Ukrajiny.

Čo je potrebné urobiť:

- potrebná je riadená strategická komunikácia smerom k väčšinovému obyvateľstvu, smerom k cudzincom aj práca s médiami
- proaktívna komunikácia na strane štátu, vrátane pripomínania dôvodov, prečo ľuďom z Ukrajiny pomáhame
- zvyšovanie povedomia verejnosti o témach migrácie, dôležitosti integrácie a rozmanitosti

Na dosiahnutie efektívnej integrácie ľudí z Ukrajiny na úrovni samospráv, na regionálnej či národnej úrovni, je primárnym predpokladom úspechu **riadená strategická komunikácia** – smerom k cudzincom, ale aj smerom k väčšinovému obyvateľstvu a práca s médiami. V neposlednom rade je v kontexte dnešnej situácie potrebné nesústrediť všetku pozornosť len na ľudí utekajúcich z Ukrajiny.

V tom, ako sa o cudzincoch v meste či obci hovorí a ako budú následne vnímaní a akceptovaní ostatným obyvateľstvom, zohráva kľúčovú a nezastupiteľnú rolu samospráva. Z toho dôvodu je podstatné, aby samospráva vnímala **nových obyvateľov ako súčasť mesta a spoločnej komunity, ktorá na lokálnej úrovni vytvára unikátne spoločenstvo, a aby to tak aj navonok komunikovala verejnosti**. **Koordinovaná** komunikačná stratégia na lokálnej úrovni by mala zahŕňať aktivity zameriavajúce sa na zvyšovanie informovanosti verejnosti, systematickú spoluprácu s verejnoprávnymi médiami a iniciovanie širších diskusií, čo sa týka prínosov, ale aj negatívnych dopadov či adresovanie obáv občanov pri integrácii cudzincov. Vo vzťahu k obyvateľom obce a jej jednotlivým inštitúciám je potrebné nastaviť proaktív-

ny, zrozumiteľný a otvorený komunikačný štýl.

Kľúčová je však v tomto momente aj proaktívna strategická komunikácia na národnej úrovni zo strany predstaviteľov štátu. Táto komunikácia by mala vysvetľovať nielen aké kroky vláda podniká na zvládnutie prílevu väčšieho počtu ľudí z Ukrajiny a aké systémové rámce nastavuje, aby mohli lokálni aktéri čo najefektívnejšie vykonávať svoju prácu v oblasti humanitárnej pomoci a integrácie.

Z krátkodobého hľadiska je dôležité **proaktívne komunikovať o dôvodoch, prečo ľuďom z Ukrajiny štát pomáha** a že bez systémových opatrení je pre lokálne komunity, ktoré utečencov prijímajú, situácia dlhodobo neudržateľná, lebo na to nemajú vytvorené finančné, personálne, alebo priestorové kapacity. Je potrebné trpezlivo vysvetľovať, **k čomu dané opatrenia a kroky slúžia, uvádzať na pravú mieru prípadné dezinformácie, mať a využívať dáta a fakty, aplikované opatrenia vyhodnocovať, komunikovať výsledky, vážiť si spätnú väzbu** a podporiť participáciu širokého spektra aktérov tak, aby už na začiatku v nastavovaní integračných politík zaznelo **široké spektrum hlasov a potrieb.**

Je tiež dôležité pripomínať, že každý človek aj komunita môžu byť **prínosom pre spoločnosť a to nielen z ľudského ale aj ekonomického hľadiska** (čomu aj väčšina Slovákov verí³). V neposlednom rade je tiež žiadúce komunikovať, že diskusia a revízia niektorých systémových opatrení napríklad v oblasti sociálnych vecí akými sú napríklad dávky v hmotnej núdzi či hranica sociálneho minima, prinesie výhody aj Slovákom, ktorí patria do zraniteľných a nízkopríjmových skupín obyvateľstva.

Z **dlhodobého hľadiska** je potrebné **zvyšovať povedomie verejnosti o témach migrácie, dôležitosti integrácie a rozmanitosti** ako takej. Pri všetkých aktivitách je tiež dobré myslieť na **pozitívne rámcovanie témy v médiách.** Zahŕňa to niekoľko aspektov komunikácie:

- Pracovať so správnymi termínmi a pojmami,

- Vyvarovať sa používaniu negatívnych, prípadne odsudzujúcich či dehumanizujúcich výrazov a nahrádzať ich pozitívnymi alebo neutrálnymi výrazmi, ktoré zdôrazňujú aspekt ľudskosti, blízkosti a spolupatričnosti.
- Dodržiavanie základných princípov komunikácie v obrazovej forme, ktoré rešpektujú ľudskú dôstojnosť zobrazovaných osôb. Pri ich zobrazovaní by sme sa mali riadiť najvyššími etickými štandardmi v oblasti ľudských práv a ochrany zraniteľných osôb, a tiež najvyššími štandardmi v oblasti práv detí v súlade s Dohovorom o právach Dieťaťa, keďže deti sú najčastejšie zobrazované osoby.

Komunikačná stratégia ako aj príklady dobrej praxe v oblasti komunikácie o migrácii vznikli napríklad v rámci projektu KapaCITY⁴, konkrétne kroky ako môžeme dobrou komunikáciou získať podporu verejnosti na lokálnej úrovni nájdete na portáli obcyprevsetkych.sk⁵, konkrétne tipy pre médiá poskytuje aj stránka IOM⁶.

3 <https://e.dennikn.sk/minuta/2826294>

4 <https://www.kapacity.sk/informacia/ako-komunikovat-o-migracii/>

5 https://obcyprevsetkych.sk/wp-content/uploads/2022/01/ Podpora_verejnosti_manual-1.pdf

6 <https://iom.sk/index.php/sk/pre-media/informacie-iom-pre-media.html>

4. POSKYTOVANIE INFORMÁCIÍ

Informovanosť je **jedným z najzásadnejších predpokladov úspešnej integrácie** ľudí z cudziny, osobitne v prípade ľudí na úteku, ktorí nemali dostatok času na to, aby sa vopred pripravili na život v novej krajine. Pre ľudí z cudziny žijúcich na Slovensku sa **nedostatok informácií ukazuje byť zásadným problémom pri začleňovaní** sa do života na Slovensku a v mieste svojho bydliska. Pre mnohých sú jediným zdrojom informácií sociálne siete a komunity, kde však existuje riziko zdieľania si nepresných a neaktuálnych informácií, prípadne zneužívanie nevedomosti a neprístupnosti informácií¹.

Aktuálna situácia

Už krátko po vypuknutí vojny vzniklo niekoľko webov, ktoré slúžili ako primárny zdroj základných informácií pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny. Prvou bola iniciatíva OZ Mareena a Ligy za ľudské práva **www.ukraineslovakia.sk**, ktorá obsahovala základné informácie o možnosti prísť a zostať na Slovensku, o možnostiach ubytovania, dopravy či prístupu k zdravotnej starostlivosti. Informácie sú dostupné v ukrajinčine aj angličtine. Taktiež bola zriadená telefonická infolinka a samostatná mailová adresa – tu mohli ľudia prichádzajúci z Ukrajiny priamo získať informácie a poradenstvo.

Okrem toho bola vytvorená aj štátna webstránka **www.ua.gov.sk**, ktorá tiež obsahuje informácie potrebné na prekročenie hranice, na získanie dočasného útočiska či kontaktné informácie o vybraných organizáciách, ktoré poskytujú pomoc ľuďom z Ukrajiny. Stránka tiež obsahuje základné informácie o možnosti zamestnania sa, prístupu k zdravotnej starostlivosti či sociálnej pomoci. Informácie sú tiež dostupné aj v ukrajinčine.

Komplexné informácie poskytuje aj IOM, na **svojom webe**² má vytvorenú samostatnú sekciu so základnými informáciami o pobyte, zamestnávaní, zdravotnej starostlivosti, školstve a pod. pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny.

Množstvo ďalších aktérov, tak verejných alebo

1 CVEK (2021), Slovensko a migrácia. Hľadanie ciest k spolužitiu, Bratislava, CVEK.
2 <https://www.mic.iom.sk/sk/>

súkromných, na svojich weboch vytvorilo samostatné sekcie s informáciami pre ľudí z Ukrajiny (napr. **www.istp.sk**, **www.profesia.sk**, jednotlivé ministerstvá).

Iniciatíva **Kto pomôže Ukrajine?**³ na svojom webe tiež obsahuje praktické informácie pre ľudí z Ukrajiny, ale pre ľudí, ktorí ľuďom z Ukrajiny pomáhajú.

Okrem toho boli vo viacerých mestách zriadené aj fyzické kontaktné body pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny (napr. infopoint na Hlavnej stanici v Bratislave, Asistenčné centrum Bottova, VKC Michalovce, Nitra, Žilina, Humenné a ďalšie), ktoré plnia veľmi dôležitú úlohu v poskytovaní aj veľmi partikulárnych informácií, ktoré sú potrebné pre riešenie rôznych životných situácií ľudí z Ukrajiny a ktoré nie sú obsiahnuté na vyššie uvedených weboch. V meste Nitra dlhodobo funguje kontaktné informačné centrum pre cudzincov **COMIN**⁴, ktorého vznik si vyžiadala situácia príchodu zahraničného investora a veľkého počtu cudzincov na územie samosprávy.

OZ Mareena taktiež v spolupráci s Magistrátom Mesta Bratislava organizuje **pravidelné workshopy a semináre pre ľudí z Ukrajiny**, v rámci ktorých im poskytujú informácie o slovenskom školstve, pracovnom trhu, legálnom zamestnávaní, pobytočných možnostiach, zdravotnej starostlivosti, dostupných službách na úrovni mesta a pod. Tieto stretnutia ponúkajú aj možnosť klásť konkrétne otázky a individuálne konzultovať s odborníkmi/čkami. Tieto skúsenosti možno využiť ako **príklad dobrej praxe a rozšíriť ich aj do iných lokalít** na úrovni krajov/miest/obcí, aby boli dostupné aj pre iných cudzincov a odídencov na celom území SR. Tu môže štát **využiť kapacity Centra právnej pomoci**.

Čo je potrebné robiť?

→ výrazne zlepšiť informovanosť osôb prichádzajúcich z Ukrajiny, vrátane využitia moderných technológií a už existujúcich kapacít verejnej správy, mimovládnych organizácií a ostatných aktérov,

→ zamerať sa aj na informovanosť ľudí z Ukrajiny o

3 <https://ktopomozeukrajine.sk/>
4 <https://comin.sk/en/>

možnostiach dostupnej pomoci a ochrany v prípade nenávistných útokov, porušovania zásady rovnosti, diskriminačného prístupu a násilia na ženách a dievčatách,

- podporovať vznik kontaktných informačných centier pre ľudí z cudziny na lokálnej úrovni
- podporovať vznik informačných materiálov pre ľudí z cudziny na lokálnej úrovni (tzv. "uvítacie balíčky")

Silnou stránkou je vyššie popísaná už existujúca prax. Väčšina uvedených webov poskytuje spoľahlivé a overené informácie, ktoré môžu byť nápomocné pre základnú orientáciu ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny. Pri niektorých je však problémom ich pravidelná a konzistentná aktualizácia, čo je dôsledkom nedostatku personálnych kapacít. **Je však potrebné, aby o týchto zdrojoch informácií ľudia prichádzajúci z Ukrajiny vedeli.** Samozrejmosťou je poskytovanie informácií v ukrajinčine (to platí aj pre body nižšie).

- **Informačné sms pre všetky osoby vstupujúce na územie SR z Ukrajiny** so základnými informáciami (v súčasnosti už v platnosti). Postupne je potrebné rozšíriť túto službu aj na iné kategórie cudzincov
- **Informačné letáky distribuované všetkým osobám prekračujúcim hraničné prechody do SR** - v súčasnosti osoby prekračujúce hranicu z Ukrajiny dostávajú letáky MV SR o dočasnom útočisku a ministerstva dopravy o možnostiach dopravy po prekročení hranice, letáky teda obsahujú len úplne základné informácie. Bolo by preto potrebné tieto informačné letáky informačne rozšíriť, a následne zabezpečiť ich efektívnu a dôslednú distribúciu.
- **Posilniť šírenie informácií na miestach, ktorými s veľkou pravdepodobnosťou veľká časť ľudí z Ukrajiny prejde**, pričom ide najmä o oddelenia cudzineckej polície, VKC, úrady práce a pod. Leták s informáciami o tých weboch by mala dostať každá osoba prichádzajúca napríklad na OCP priamo do rúk od príslušníka CP (nestačí, aby boli letáky len dostupné).

- **Zlepšiť informovanosť cudzincov žijúcich v SR o trestných činoch z nenávisťi, dôvodoch diskriminácie a násilia páchaného na ženách a dievčatách** - možno využiť skúsenosti Ligy za ľudské práva, ktorá je akreditovaným subjektom na poskytovanie pomoci obetiam trestných činov z nenávisťi, ale aj siete informačných kancelárií pomoci obetiam trestných činov MV SR
- **Doplnenie relevantných informácie pre ľudí z Ukrajiny a iných cudzincov aj na portál slovensko.sk**
- **Posilnenie telefonických a mailových infoliniek a zabezpečenie ich udržateľnosti**

Je dôležité tiež povedať, že tieto weby obsahujú len základné informácie, ktoré často slúžia len ako základná orientácia. Životné situácie, v ktorých sa ľudia z Ukrajiny na Slovensku ocitajú však prinášajú **množstvo veľmi partikulárnych problémov, ktoré potrebujú riešiť** – praktické otázky zápisu dieťaťa do školy, postup vyplnenia žiadosti o dávky v hmotnej núdzi, otázky pracovno-právnych vzťahov, aby sa nestali obetami vykorisťovania, otázky kontaktovania lekárov, vybavenia účtu v banke a pod. Tieto otázky často potrebujú konzultovať s niekým osobne. Na to môžu slúžiť **telefonické infolinky v ukrajinčine, ktoré sú dostupné cez Ligu za ľudské práva, Človeka v ohrození a MIC IOM, štát a iné subjekty, avšak je potrebné zabezpečiť ich udržateľnosť**. Udržateľnosť telefonických liniek je kľúčová nielen pre počiatočné fázy pobytu ľudí z Ukrajiny na Slovensku, ale aj v ďalších fázach ich integrácie, kedy potrebujú informácie dôležité pre riešenie partikulárnych situácií a ich postupného začleňovania.

- **Zriadiť kontaktné informačné centrá na lokálnej úrovni**

Ako sme už uviedli vyššie, samosprávy plnia kľúčovú úlohu pri integrácii ľudí z cudziny, vrátane ľudí z Ukrajiny. Aktuálna situácia spôsobila, že ľudia z Ukrajiny prichádzajú a usádzajú sa na celom území SR, čo kladie nároky na poskytovanie služieb cudzincom a cudzinkám aj na tie samosprávy, ktoré predtým nemali dôvod zaoberať sa poskytovaním služieb cudzincom. V

takýchto miestach situáciu dočasne sanujú rôzne lokálne iniciatívy, mimovládne organizácie, či ubytovatelia. No ich aktivita musí byť nahradená aktivitou samospráv, ktoré v spolupráci s mimovládnym sektorom a štátom môžu **zriadiť kontaktné informačné centrá, kde ľudia z cudziny nájdu potrebné informácie a poradenstvo**, tieto centrá pomôžu samospráve pri poskytovaní služieb a do budúca môžu byť základom pre rozširovanie služieb samosprávy aj pre iných ľudí z cudziny žijúcich na území samosprávy.

Zriadenie takýchto kontaktných centier **vyžaduje finančné prostriedky**, ktorými samosprávy nedisponujú, alebo ich musia presúvať z iných oblastí. V záujme udržateľnosti však zriaďovateľom a zodpovedným subjektom musí byť samospráva, nie mimovládne organizácie, ktoré sú závislé od projektového financovania, ktoré je často veľmi nestabilné. Na tieto účely možnosť zväziť aj zdroje z Plánu obnovy, ktorý predpokladá zriadenie niekoľkých one-stop-shopov.

- **podporiť vznik úvodných uvítacích balíčkov** s dôležitými informáciami o fungovaní samosprávy a iných úradov a inštitúcií na miestnej úrovni, o právach a povinnostiach obyvateľa, vrátane webových stránok, letákov a iných informačných kampaní; vo viacerých jazykových verziách. Tu možno využiť skúsenosti z projektu Kapacity, v rámci ktorého boli v zapojených samosprávach vytvorené informačné balíčky. Taktiež možno využiť skúsenosť mesta Bratislava, ktorý takýto informačný balíček pripravila v súvislosti s príchodom ľudí z Ukrajiny⁵. Tento materiál by mal každý človek z cudziny dostať pri prvom kontakte so štátnym úradom pôsobiacim v danej lokalite alebo samosprávou s cieľom základnej orientácie v službách a kontaktoch, ktoré môže využiť.

5 Tzv. "welcome package" pre cudzincov prichádzajúcich do Bratislavy dostupný vo viacerých jazykoch tu: <https://bratislava.sk/sk/kapacity-newcomers-of-bratislava>

5. VZDELÁVANIE

Téma vzdelávania detí cudzincov bola na Slovensku dlhodobo podceňovaná napriek tomu, že už pred vypuknutím vojny na Ukrajine navštevovalo základné a stredné školy niekoľko tisíc detí z rôznych krajín. **Deti cudzincov majú viaceré špecifické vzdelávacie potreby**, s čím súvisia aj potreby samotných škôl, ktoré ich vzdelávajú. Takýmito potrebami sú napríklad:

- jazykové vzdelávanie (výučba slovenčiny ako tzv. druhého jazyka),
- reagovanie na kultúrne a sociálne špecifiká týchto detí (interkultúrne vzdelávanie a komunikácia),
- psychologická podpora pre deti, vrátane identifikácie špecifických výchovno – vzdelávacích potrieb týchto detí,
- metodická podpora v podobe materiálov, pomôcok, učebníc a podobne,
- personálna podpora – vytváranie školských podporných tímov, možnosti zamestnávania asistentov učiteľa pre tieto deti a podobne.

Školský zákon v paragrafe 146¹ stanovuje, že deťom cudzincov (teda deťom s povoleným pobytom alebo žiadateľom o azyl) sa poskytuje výchova a vzdelávanie, strava a ubytovanie podľa tohto zákona za **rovnakých podmienok** ako občanom Slovenskej republiky. Zákon zároveň ustanovuje, že na odstránenie jazykovej bariéry sa organizujú kurzy slovenského jazyka. Vzdelávanie učiteľov odborne, metodicky a organizačne zabezpečuje Ministerstvo školstva.

V minulosti sa na základe viacerých výskumov² ukázalo, že podpora vzdelávania detí cudzincov bola

nedostatočná a školy boli v integrácii detí cudzincov ponechané samé na seba.

Kurzy štátneho jazyka, ktoré finančne zabezpečuje okresný úrad v sídle kraja boli podľa týchto výskumov školami nedostatočne využívané a mnohé školy o tejto možnosti ani nevedeli. Zároveň chýbala aj podpora pre zvládanie špecifických potrieb týchto detí, učitelia neboli na ich vzdelávanie dostatočne pripravení a nedostávali dostatočnú metodickú podporu pre integráciu. Ako nedostatočná sa javila aj pripravenosť a citlivosť učiteľov na pôsobenie v interkultúrnom prostredí.

Aktuálna situácia

Po vypuknutí vojny na Ukrajine a s tým súvisiacom náraste počtov ľudí utekajúcich z Ukrajiny sa v priebehu dvoch mesiacov počet detí v slovenských školách skokovo zvýšil. Ku koncu apríla bolo na Slovensku približne 30 tisíc detí vo veku 0-17 rokov so statusom dočasného útočiska. Z toho základné a stredné školy navštevovalo v tomto období približne 7000 detí.

Momentálne odhady sú také, že **základné školy navštevuje len približne 37% detí v danej vekovej kategórii**, ktoré majú na Slovensku dočasné útočisko. Určitá časť detí je vzdelávaná aj v rámci dištančného vzdelávania priamo vo vzdelávacom systéme Ukrajiny, podrobnejšie dáta však neexistujú³. Podobne je to aj s materskými školami – presné dáta o počte detí v bežných materských školách nemáme – sú známe len informácie o nedostatočných kapacitách materských škôl, čo zvyšuje napätie medzi ukrajinskými a slovenskými rodinami.

So vzdelávaním detí z Ukrajiny sa spája viacero problémov, ktorým je v krátkodobom, ale najmä strednodobom a dlhodobom horizonte potrebné venovať pozornosť.

Podľa vyjadrení Ministerstva školstva, deti sa do škôl neprijímajú, ale len zaraďujú, nie sú teda prijímané v správnom konaní ako riadni žiaci základných škôl.

1 Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

2 Gažovičová, T. (2011) Vzdelávanie detí cudzincov – potreby a riešenia, Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku, dostupné na: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Vzdelavanie-det%C3%AD-cudzincov-na-Slovensku-Potreby-a-rie%C5%A1enia.pdf>, CVEK (2021) Cudzinci ako obyvatelia miest, Bratislava, centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2020/12/Cudzinci-ako-obyvatelia-miest_vyskumna-sprava.pdf, projekt KapaCity – www.kapacity.sk

3 Rehúš, M. (2022) Školský týždeň: Na základných a stredných školách je takmer 7000 detí z Ukrajiny, mnohé sa ešte neprihlásili. Denník N, 28.4.2022, dostupné na: <https://dennikn.sk/2826565/skolsky-tyzden-na-zakladnych-a-strednych-skolach-je-takmer-7000-novych-deti-z-ukrajiny-mnohe-este-neprihlasili/?ref=mpm>

Zároveň podľa toho istého zdroja ministerstva žiaci **neplnia povinnú školskú dochádzku**. Školy tak nedostávajú na vzdelávanie týchto detí adekvátne finančné prostriedky, ktoré sú napríklad viazané na normatívne financovanie. Ak škola zaradi dieťa z Ukrajiny, má prakticky nárok len na jednorazový príspevok vo výške 200 eur na pokrytie zvýšených nákladov na vzdelávanie týchto detí. Škola má povinnosť takéto dieťa zaradiť, avšak len do výšky maximálnej kapacity, ktorú stanovuje zákon. Ak by mala byť táto kapacita prekročená, školy majú kontaktovať regionálny úrad školskej správy. Jazykovú prípravu týchto detí má škola zabezpečiť tak, že „riaditeľ školy poverí zamestnanca školy na realizáciu jazykových kurzov slovenského jazyka“. Následne škola žiada regionálny úrad o poskytnutí finančných prostriedkov na tento kurz⁴.

V súčasnosti je veľkým problémom aj nedostatok kapacít a miest v materských školách, najmä vo väčších mestách. Tento problém vychádza aj z dlhodobého nedostatku miest v materských školách pre všetky deti, čo začína vytvárať napätie medzi slovenskou populáciou a ľuďmi z Ukrajiny.

Štátny pedagogický ústav, Ministerstvo školstva, ale aj mnohé mimovládne a iné organizácie pripravili množstvo materiálov, ktoré majú školám pomôcť s integráciou detí. Mnohé z týchto materiálov sú mimoriadne dôležité a užitočné a do veľkej miery nahrádzajú nedostatky podporných opatrení z predchádzajúcich rokov.

Napriek tomu však ostávajú **školy na integráciu detí samé bez výraznejšej systematickej podpory a finančného krytia** zo strany štátu. 200 eurový príspevok nemôže vykryť všetky náklady škôl na vzdelávanie týchto detí (vrátane potreby financovania ďalších učiteľov, podporných tímov, psychologickú podporu, ale aj napríklad nárastu energií v prípade, že škola prijme vyšší počet týchto detí). Mimovládne organizácie poukazujú na to, že sa **začínajú vytvárať aj segregované triedy** pre ukrajinských žiakov, čo z dlhodobého hľadiska a z hľadiska efektívneho začlenenia považujeme za nevhodné riešenie.

Čo je potrebné urobiť

- zabezpečiť poskytovanie vzdelávania všetkým deťom, ktoré majú na Slovensku dočasné útočisko alebo iný typ pobytu a neplnia povinnú školskú dochádzku inde
- zabezpečiť finančné prostriedky na vzdelávanie detí cudzincov a na jazykové vzdelávanie detí cudzincov a výraznú metodickú, odbornú a kapacitnú podporu škôl
- riešiť situáciu s kapacitami materských škôl
- zabráňovať segregácii, podporovať vytváranie zmiešaných tried
- zabezpečiť kvalitnú metodickú podporu integrácie detí z odlišného prostredia
- zabezpečiť dostupnú psychologickú pomoc pre deti pochádzajúce z vojnu zasiahnutých oblastí

V prvom rade je momentálne veľmi nejasná situácia v oblasti **povinnnej školskej dochádzky a prijímania detí na riadne vzdelávanie**. Povinná školská dochádzka je uplatňovaním práva dieťaťa na vzdelávanie. Keďže v súčasnosti len necelá polovica detí navštevuje školy, je potrebné zabezpečiť poskytovanie vzdelávania **všetkým deťom**, ktoré majú na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko alebo iný typ pobytu a neplnia si povinnú školskú dochádzku inde (napríklad dištančne na Ukrajine). Najneskôr od 1. septembra 2022 by bolo potrebné vyjasniť a zabezpečiť dlhodobé vzdelávanie. S tým súvisí aj zabezpečenie **adekvátnych finančných prostriedkov** zo strany štátu.

V strednodobom a dlhodobom horizonte je zároveň potrebné riešiť **aj situáciu v súvislosti s kapacitami v materských školách**. Nemožnosť umiestniť dieťa do škôlky znamená výraznú bariéru v integrácii aj pre rodičov (prevažne matky), ktoré kvôli tomu nemôžu vstupovať na pracovný trh. Komplexné riešenie tejto situácie by zároveň pomohlo aj slovenským rodičom, ktorí nedostatkom kapacít v materských školách trpia dlhodobo.

V druhom rade je dôležité zabezpečiť **kvalitné jazykové vzdelávanie** na vyrovnávanie jazykových rozdielov a vytvoriť efektívny systém vzdelávania slovenčiny ako druhého jazyka jednak pre deti z Ukrajiny, ale aj

4 Ministerstvo školstva (2022) Najčastejšie otázky a odpovede v súvislosti s Ukrajinou z pohľadu školstva, Apríl 2022, dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>

celkovo pre všetky deti cudzincov navštevujúcich slovenské školy.

Z hľadiska efektívneho začlenenia detí zároveň považujeme za dôležité, aby školy a zriaďovatelia **vynaložili čo najvyššie úsilie o vytváranie zmiešaných tried a zabraňovali tak segregácii** ukrajinských detí.

Ďalšou oblasťou je **kvalitná metodická podpora integrácie detí z odlišného prostredia** – identifikácia špecifických výchovno-vzdelávacích potrieb, poskytovanie kvalitného interkultúrneho vzdelávania, zabezpečenie kvalitných adaptačných kurzov na prekonanie prvotných bariér pri vzdelávaní detí (príprava triedy a kolektívu, orientácia v škole, komunikácia s rodičmi detí a podobne). V tejto oblasti je dôležité zriaďovanie a financovanie **školských podporných tímov** (psychológov, špeciálnych pedagógov, asistentov, sociálnych pedagógov a iných), aby adaptačný proces neležal len na pleciah samotných učiteľov.

Špecificky v prípade ľudí utekajúcich pred vojnou je veľmi dôležité poskytovať aj **psychologickú podporu pre deti**, ktorá musí byť vhodne zvolená vzhľadom na ich súčasnú životnú situáciu. Pri prekonávaní rôznych bariér vo vzdelávaní by veľmi pomohlo aj umožniť zamestnávanie **asistentov učiteľov** (ideálne tých, ktorí sami pochádzajú z Ukrajiny alebo ovládajú jazyk, ktorým hovoria deti).

Celkovo je potrebné zabezpečiť, aby školy neboli na túto situáciu samé a aby od štátu dostávali jednak jasné inštrukcie, ale najmä výraznú **metodickú, odbornú aj finančnú pomoc** pre začleňovanie detí.

6. BÝVANIE

Aktuálna situácia:

Bývanie pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny sa v súčasnosti rieši viacerými spôsobmi. Okrem núdzového ubytovania na prvých 10 dní, ktoré sa rieši vo veľkokapacitných priestoroch na úrovni okresných miest (v telocvičniciach, internátoch a pod.) existujú následné ďalšie možnosti strednodobého bývania v rôznych štátnych (ubytovne, rekreačné zariadenia a pod.) a súkromných zariadeniach (hotely, penzióny a pod.) a dlhodobé bývania (prevažne súkromné prenájmy). Vzhľadom na obmedzené kapacity štátnych zariadení bolo krátko po vypuknutí vojny zrejme, že bývanie bude potrebné riešiť aj súkromnými prenájmami a bývaním v súkromných zariadeniach (hotely, penzióny), na čo bol zavedený príspevok na kompenzáciu nákladov ubytovania ľudí z Ukrajiny so statusom odídencu (pozri nižšie).

Problémom však zostáva **neprehľadnosť systému bývania, neexistencia podporných mechanizmov na presun z núdzového či krátkodobého ubytovania do stabilnejších foriem bývania** (v dôsledku čoho aj v týchto typoch ubytovania ľudia z Ukrajiny zostávajú dlhší čas, pretože nemajú kam ísť), **neexistencia podporných mechanizmov na postupné odpájanie sa ľudí z Ukrajiny od systému finančnej pomoci**, a tiež **nedostatok pravidelne aktualizovaných informácií o voľných kapacitách bývania**.

Potrebné je tiež **systemovo riešiť možnosti dlhodobého a dôstojného bývania** pre ľudí z Ukrajiny, ktoré by nevedlo k segregácii a zároveň by nevyvolávalo napätie v spoločnosti.

Čo je potrebné robiť

- Núdzové ubytovanie využívať len v minimálnej a absolútne nevyhnutnej miere
- Využiť všetky dostupné kapacity krátkodobého ubytovania na preklopenie prvotného obdobia s dlhodobým cieľom nastaviť stabilné bývanie
- Zaviesť viaceré spôsoby podpory na prechod do dlhodobého bývania
- Predchádzať segregácii, zohľadňovať absorpčnú

kapacitu lokalít a vytvárať chránené bývanie pre zraniteľné osoby

V oblasti bývania ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny je potrebné rozlišovať krátkodobé a strednodobé riešenia. Nie je vhodné sústreďovať sa len na riešenie krátkodobého ubytovania, keďže je predpoklad, že mnohí ľudia z Ukrajiny na Slovensku zostanú dlhšie obdobie.

- Núdzové ubytovanie

Núdzové ubytovanie typu telocvične, kontajnery, stanové mestečky, či internáty, školy v prírode a pod. je **potrebné využívať v minimálnej a absolútne nevyhnutnej miere**, pretože nevytvára predpoklady pre úspešnú integráciu. Takéto ubytovanie teda môže slúžiť na núdzové ubytovanie v trvaní niekoľko dní, avšak predpokladom musí byť dostupná podpora pre takto ubytovaných pri hľadaní stabilnejšieho bývania za asistencie terénnych pracovníkov na lokálnej úrovni. K núdzovému typu ubytovania možno v súčasnosti zaradiť aj internáty, školy v prírode, a to z toho dôvodu, že aktuálne nastavenie podmienok financovania ubytovania v tomto type zariadení umožňuje poskytovanie dotácie na ubytovanie a stravu len počas prvých 10 dní. Po uplynutí tejto lehoty prevádzkovateľ tohto zariadenia má nárok len na úhradu ubytovania, avšak nie stravy. Prevádzkovatelia teda majú skôr tendenciu ukončovať pobyty po prvých 10 dňoch. Rizikom je tiež nadchádzajúca letná sezóna, počas ktorej zvyčajne buď nefungujú (a teda chýba personál), ale sa transformujú na turistické ubytovne. V prípade týchto zariadení teda existuje priestor na ich transformáciu na strednodobé až dlhodobé bývanie (pozri nižšie v časti Strednodobé a dlhodobé riešenia bývania).

- Krátkodobé riešenia bývania

Krátkodobé bývanie by malo slúžiť na preklopenie úvodného obdobia po príchode na Slovensko a na stabilizáciu situácie. Na tieto účely je potrebné využiť všetky dostupné ubytovacie zariadenia vo vlastníctve štátu, krajov či samospráv (napr. rôzne rekreačné zariadenia ministerstiev a pod.), ale potenciálne aj v súkromnom vlastníctve, ak by boli naplnené kapacity štátnych zariadení.

Pri tomto type ubytovania môže ísť o ubytovanie na niekoľko týždňov, aj tu však musí byť vo výhľade cieľ dlhodobej stabilizácie bývania. Preto by aj v týchto zariadeniach mali byť k dispozícii terénni sociálni pracovníci, ktorí tu ubytovaným ľuďom z Ukrajiny poskytnú asistenciu a podporu pri hľadaní trvalejšieho bývania. Takto ubytovaní ľudia zároveň musia dostať jasné a zrozumiteľné informácie o tom, na aké obdobie a za akých podmienok je toto ubytovanie pre nich dostupné.

Pri kapacitách štátnych zariadení je nutné zlepšiť systém (bookio) ich priebežného mapovania a pravidelnej aktualizácie voľných kapacít (na dennej báze), aby bolo možné pracovať s aktuálnymi informáciami.

V prípade ľudí, ktorí majú víziu zostať na Slovensku dlhšie, je vhodné od začiatku hľadať dlhodobejšie bývanie, aby sa mohli zastabilizovať a hľadať si prácu či možnosti vzdelávania už v konkrétnej lokalite bez nutnosti sa presúvať inam po skončení krátkodobého bývania, čo by narušalo proces integrácie.

- Strednodobé a dlhodobé riešenia bývania

Strednodobé a dlhodobé riešenie bývania môže prebiehať na viacerých líniách.

Transformácia zariadení, ktoré v súčasnosti fungujú ako núdzové či krátkodobé bývanie - ako uvádzame vyššie v časti o núdzovom bývaní, mnohé ubytovacie zariadenia (napr. školy v prírode a pod.) fungujú ako núdzové ubytovanie, pričom však majú potenciál fungovať aj ako možnosť strednodobého až dlhodobého bývania. Na to by však bolo potrebné prehodnotiť systém finančných príspevkov na stravu ubytovaných ľudí z Ukrajiny (namiesto paušálneho príspevku zaviesť adresný podľa reálnych nákladov - v niektorých zariadeniach sú nižšie, v niektorých vyššie, avšak so zavedenými štandardmi na poskytovanú stravu). V prípade zariadení, ktoré na letnú sezónu zvyčajne zatvárajú a nemajú teda personál, by bolo vhodné vytvoriť možnosti na udržanie personálu aj počas letnej sezóny (zazmluvnenie ľudí prostredníctvom dotácií - možnosť zamestnať aj samotných ľudí z Ukrajiny, ktorí v zariadení bývajú). Na tento typ bývania je zároveň možné, ale aj potrebné naviazať podporné integračné služby.

Ďalšou z nich je **sprístupnenie komerčných prenájmov pre ľudí z Ukrajiny prostredníctvom štátnych finančných príspevkov na nájom, ktoré už v súčasnosti funguje**. Tento mechanizmus je však potrebné **sflexibilniť**, pretože pre mnohých majiteľov nehnuteľností môže byť s ním spojená byrokracia a spätné vyplácanie príspevku demotivačné. Taktiež je **potrebné prehodnotiť sumy**, ktoré je možné prenajímateľom preplatiť, aby viac kopírovali reálne trhové ceny prenájmu nehnuteľností v jednotlivých regiónoch, neznevýhodňovali ne-ukrajinských nájomníkov a nedeformovali trh s prenájomom nehnuteľností. To by mohlo viesť k poklesu solidarity s ľuďmi utekajúcimi pred vojnou a ku konfliktom. Tento mechanizmus zároveň nezohľadňuje úvodné náklady na prenájom bývania, ktoré majitelia nehnuteľností za bežných okolností vyžadujú - nájom za prvý mesiac vopred, depozit vo výške jednomesačného až dvojmesačného nájmu. Taktiež je **potrebné možnosť poskytovania tohto príspevku predĺžiť** aj po 30.6.2022 (predbežne aspoň do konca roka 2022). V prípade príspevkov na bývanie je tiež **potrebné zaviesť dostupné podporné služby pre ľudí z Ukrajiny, ktorých bývanie pokrýva tento príspevok, aby postupne dochádzalo k ich "odpájaniu" sa od systému podpory a osamostatňovaniu** (napr. znižovanie podpory v prípade získania zamestnania a spoluúčast' na platení nájmu v závislosti od výšky príjmu a pod.). Tento proces musí byť veľmi jasný a transparentný, aby sa všetky zúčastnené strany vedeli pripraviť na ďalšie kroky v procese. Do úvahy treba samozrejme brať zraniteľné skupiny, ktoré z objektívnych dôvodov nemajú možnosť sa osamostatniť, a v týchto prípadoch musí byť ponechaná možnosť naďalej čerpať príspevok).

Okrem vyššie uvedených finančných príspevkov na nájom by bolo prínosom tiež **vytvorenie jednorázového príspevku** na uhradenie depozitu a prvého nájmu, či iných nákladov pri náhlej zmene bývania (napr. zakúpenie základného vybavenia bývania, ak nie je dostupné pri nasťahovaní). Prenajaté bývanie je problémom aj pre mnohých ľudí z Ukrajiny, ktorí sa už zamestnali a boli by schopní nájom platiť sami bez toho, aby sa pokrýval zo štátneho príspevku, pretože vyžaduje pomerne veľkú úvodnú investíciu. V prípade súkromných prenájmov je potrebné zaplatiť prvý nájom a depozit (niekedy vo výške dvoch mesačných nájmov). V prípade prenájmov cez realitné kancelárie sa platí aj ich provízia. Vzhľadom na to, že mnohí ľudia z Ukrajiny si tieto úvodné náklady

nemôžu dovoliť, realitné kancelárie nie sú motivované k sprostredkúvaniu prenájmov pre túto cieľovú skupinu. Veľká časť trhu s prenájmi tak pre ľudí z Ukrajiny ostáva nedostupná.

Ďalším nástrojom možným nástrojom je **zrýchlenie rekonštrukcií/prestavieb a úprav (potenciálne) obytných budov**, ktoré v súčasnosti chátrajú a sú teda nevyužívané, ako už aj navrhlo SK8 na podnet BBSK. V tomto opatrení môže ísť o vytváranie menších bytových jednotiek nižšieho štandardu či bývania s minimálnym štandardom (napr. so spoločnými kuchyňami - pre strednodobé riešenie bývania). Pri rekonštrukciách budov je predstavuje možnosť aj **poskytovanie grantov**, ktorých prijímateľmi by mohli byť konzorciá partnerov z rôznych sektorov (štátne inštitúcie, MVO a samospráva). V tomto ohľade je **potrebné urýchlene zmapovať**, aké budovy majú samosprávy (miestne i regionálne) k dispozícii, ktoré by boli vhodné na a) úpravy, b) jednoduchú rekonštrukciu, c) prestavbu, čo je potrebné na to, aby sa mohla spustiť rekonštrukcia/prestavba (primárne také prestavby, pri ktorých by nebola potrebná zmena územného plánu, keďže to by bol príliš zdĺhavý proces), a definovať ďalšie kroky v spolupráci s MIRRI smerom k urýchlenému spusteniu programu rekonštrukcie/prestavby budov, ktoré by následne slúžili na bývanie. Je potrebné nastaviť proces schvaľovania finančnej podpory pre takéto rekonštrukcie a úpravy, tak aby ich bolo možné zrealizovať v krátkodobom horizonte (do niekoľkých /4-5/ mesiacov - aj s vyhlásením, vyhodnotením, schválením a podpisom zmluvy). Pri rekonštrukciách/prestavbách je nutné už v prvých fázach vyčleniť bytové jednotky aj pre občanov SR, ktorí sú ohrození chudobou. Následne po odznení najkritickejších období súvisiacich s príchodom veľkého počtu ľudí z Ukrajiny by toto opatrenie pomohlo riešiť extrémny nedostatok dostupného nájomného bývania, ktorému samosprávy dlhodobo čelia.

Pri vytváraní strednodobých a dlhodobých opatrení na podporu bývania ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny je potrebné **dbať na to, aby nedochádzalo k segregácii**. Nemalo by teda ísť o lokality, ktoré sú akýmkoľvek spôsobom oddelené od zvyšku mesta/obce (napr. bloky budov na okraji obce, ktoré sú oddelené nejakou fyzickou bariérou a pod.), aby nevznikli izolované štvrte bez možností integrácie. To by mohlo viesť k sociálnemu

napätiu. Zároveň je pri vytváraní nových kapacít bývania **zohľadňovať aj tzv. absorpčné možnosti danej lokality** - teda možnosti danej lokality poňať istý počet novopri-chádzajúcich ľudí a zabezpečiť pre nich verejné služby (napr. miesta v škôlkach a školách, možnosti zamestnania a pod.). Nie je teda žiadúce vytvárať zbytočne veľa jednotiek bývania v lokalitách, kde sú možnosti integrácie veľmi obmedzené. Taktiež je dôležité **vytvárať bývanie pre zvlášť zraniteľné skupiny ľudí** z Ukrajiny (napr. LGBTI, obeť sexuálneho násillia, seniorov), v ktorých by bola dostupná aj sociálna a psychologická pomoc.

7. SOCIÁLNE SLUŽBY A SOCIÁLNA STAROSTLIVOSŤ

Sociálne služby a sociálna starostlivosť plnia tiež veľmi dôležitú rolu v procese integrácie. V tejto oblasti zohrávajú dôležitú úlohu najmä regionálne a miestne samosprávy, ktoré najmä poskytujú rôzne sociálne služby ľuďom v nevyhovujúcej životnej situácii, vyplácajú jednorázové sociálne dávky, realizujú poradenstvo a majú aj množstvo ďalších kompetencií. Časť sociálnych služieb poskytujú za štát aj mimovládne organizácie prostredníctvom terénnej sociálnej práce alebo komunitných centier. Sociálna starostlivosť sa poskytuje aj rôznym zraniteľným skupinám, ako sú napríklad ľudia so zdravotným znevýhodnením, či iné skupiny. V sociálnej oblasti zohráva dôležitú úlohu aj štát najmä cez úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Legislatívne je poskytovanie služieb upravené Zákonom 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a samosprávy si ich poskytovanie podrobne upravujú vo vlastných všeobecno – záväzných nariadeniach.

Z výskumu CVEK z roku 2020¹ vyplýva, že strategické dokumenty samospráv (najmä komunitné plány sociálnych služieb) nevnímajú cudzincov ako dôležitú cieľovú skupinu a ani na nich neorientujú svoje plánované opatrenia. Cudzinci sa však rovnako ako občania môžu ocitať v rôznych ťažkých životných situáciách, ktoré vyžadujú pomoc zo strany verejných inštitúcií.

Z výskumu CVEK z roku 2020 však vyplýva, že vo väčšine samospráv sa sociálne služby a sociálna starostlivosť (ešte pred vojnou na ukrajine) viažu na **trvalý pobyt v meste alebo obci**. Ak sú nejaké služby dostupné cudzincom, sú často teda dostupné len cudzincom s trvalým pobytom. To je dlhodobý problém, pretože kým občania Slovenska si trvalý pobyt môžu zvoliť, avšak cudzinci – najmä tí z tretích krajín, ho môžu získať až po splnení mnohých podmienok. To v praxi znamená, že na ne nemajú nárok. Z výskumu tiež vyplynulo, že aj keď cudzinci na niektoré služby nárok majú, často o tejto možnosti nevedia a verejné inštitúcie neposkytujú dostatok informácií a nerealizujú ani vyhľadávaciu činnosť, by identifikovali zraniteľné skupiny, či jednotlivcov, ktorí by potrebovali niektorú zo sociálnych služieb.

Aktuálna situácia

V súvislosti s aktuálnou situáciou prišli na Slovensko mnohí ľudia, ktorí patria k **zraniteľným skupinám**. Často ide o ženy s maloletými deťmi, ľudí so zdravotným znevýhodnením, či seniorov. Mnohí z tých, čo požiadali o dočasné útočisko, sú zároveň žiadateľmi o dávku v hmotnej núdzi, čo indikuje do budúcnosti potrebu sprístupňovania rôznych sociálnych služieb aj týmto skupinám.

V súčasnosti nie je jasné, ako budú sociálne služby týmto ľuďom poskytované a na čo budú mať nárok.

Podľa Zákona o sociálnych službách 448/2008 Z.z. majú prístup k sociálnym službám aj cudzinci, ktorým bolo udelené dočasné útočisko. MPSVaR vydalo usmerenie pre VÚC a samosprávy k bezodkladnému umiestňovaniu ľudí v pobytových zariadeniach. VÚC majú tiež vyhradiť 30% svojich voľných kapacít pre odídencov z Ukrajiny. Faktom však zostáva, že tieto kapacity nie sú a existuje tiež koordinácia medzi VÚC a MPSVR, ktoré sa v prípade potreby snažia nájsť miesto v niektorom zo zariadení po celom SR.

Otázkou zostávajú kapacity sociálnych služieb i nepobytového charakteru. t.j. sociálne poradenstvo, kompenzačné pomôcky, prístup k psychosociálnej podpore a pod.

V prvých dvoch mesiacoch štát poskytoval dávky v hmotnej núdzi (ktoré sú však veľmi nízke a ich reálne vyplácanie prebehlo až v apríli po dvoch mesiacoch po vypuknutí vojny). Zároveň bola pre deti v hmotnej núdzi v školách poskytovaná strava zadarmo. Podľa mediálnych informácií však štát s poskytovaním týchto dotácií meškal a zriaďovatelia škôl museli aspoň dočasne tieto náklady hradiť zo svojich vlastných zdrojov.

Od mája 2022 prevzali systém vyplácania sociálnych dávok a poskytovania rôznych ďalších príspevkov medzinárodné organizácie. Ide o formu finančnej pomoci týchto organizácií štátu na dobu 3 mesiacov. Okrem vyplácania sociálnych dávok, ktoré budú vyššie ako doposiaľ (80 eur na dospelú osobu, 60 eur na dieťa od 3-18 rokov a 160 eur na dieťa do troch rokov, v najvyššej

1 CVEK (2021) Slovensko a migrácia. Hľadanie ciest k spolužitiu. Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2022/01/FINAL_kniha_SLOVENSKO_A_MIGRACIA.pdf

celkovej výške 380 eur na domácnosť)².

UNICEF a IOM budú počas nasledujúcich troch mesiacov podporovať tiež približne 500 detí so zdravotným postihnutím a cca 400 dospelých so zdravotným postihnutím, a to poskytnutím príspevku pre ľudí (najčastejšie ich príbuzných), ktorí ich opatrojú. Výška finančnej podpory pre opatrovateľa je stanovená na 508 EUR / mesačne.³

Mnohé ďalšie služby, poradenstvo, sociálna a humanitárna pomoc, či psychologická pomoc sú poskytované rôznymi mimovládnyimi organizáciami, súkromným sektorom, cirkvami, či ďalšími individuálnymi aktérmi, ktorí sa snažia v tejto situácii pomôcť. Takáto pomoc je v súčasnosti veľmi kľúčová, avšak chýba systematickosť a plánovanie poskytovania starostlivosti do budúcnosti a jej finančné zabezpečenie.

Čo je potrebné urobiť

- nastaviť poskytovanie a financovanie sociálnych služieb ľuďom s dočasným útočiskom
- zmeniť pobytový status pre odídencom z tolerovaného pobytu na stabilnejší druh pobytu
- začať systematicky zbierať údaje o potrebách a životných situáciách odídencom
- zaviesť sociálnu službu komunitné centrum
- zaradiť do systému sociálnych služieb komunitné tlmočenie
- zaradiť profesiu kultúrneho mediátora/ interkultúrneho pracovníka do systému Národnej sústavy povolání a Národnej sústavy kvalifikácií

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, súčasné nastavenie sociálnej pomoci a služieb pre ľudí z Ukrajiny, ako aj

ostatných cudzincov je realizované ad hoc bez dlhodobejšieho plánovania. Medzinárodné organizácie poskytujú aktuálnu pomoc na tri mesiace, je teda otázne, ako sa k tejto situácii postaví štát po ich uplynutí.

Je možné predpokladať, že pomerne veľká časť z odídencom na Slovensku ostane. Preto je nevyhnutné nastaviť systém sociálnej pomoci najmä s ohľadom na legálny status a pobyt, ktorý budú títo ľudia mať. V strednodobom horizonte je preto potrebné **nastaviť alebo akýmkoľvek spôsobom upraviť poskytovanie a financovanie sociálnych služieb ľuďom s dočasným útočiskom**.

Zároveň je veľmi dôležité systematizovať a podporovať systém sociálneho poradenstva. Potrebné bude zvýšiť počet zamestnancov v existujúcich sociálnych službách, ktorí by sa venovali poradenskej činnosti a zároveň podporovať ich ďalšie vzdelávanie, aby dokázali poskytovať efektívne poradenstvo aj ľuďom utekajúcim z Ukrajiny alebo celkovo cudzincom, ktorí majú špecifické potreby aj v tejto oblasti.

V dlhodobom horizonte bude potrebné **preklasifikovať pobytový status** pre tých, ktorí na Slovensku ostanú dlhodobo. V tomto prípade bude nevyhnutné zamerať sa aj na súčasný systém (ne)poskytovania sociálnych služieb, resp. viazanie ich dostupnosti len na ľudí s trvalým pobytom.

Zároveň bude nevyhnutný **podrobný zber údajov o potrebách a špecifických životných situáciách týchto ľudí**, aby bolo možné realizovať vyhľadávaciu činnosť a plánovať poskytovanie služieb adresne podľa konkrétnych potrieb rôznych skupín a jednotlivcov.

To by v dlhodobom horizonte malo pozitívny vplyv aj na celkové poskytovanie sociálnych služieb a sociálnej starostlivosti nielen odídencom z Ukrajiny, ale všetkým cudzincom, ktorí majú na Slovensku určitý typ pobytu a takúto starostlivosť potrebujú.

Ako vhodný nástroj integrácie sa javí byť **sociálna služba komunitné centrum**, ktorá v sebe zahŕňa komplexnú prácu s komunitou ako geografickým celkom. Zahŕňa v sebe komunitné plánovanie, do ktorého je

² <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/medzinarodna-financna-pomoc-odidencom-z-ukrajiny-pomoze-aj-slovensku.html>

³ <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/medzinarodna-financna-pomoc-odidencom-z-ukrajiny-pomoze-aj-slovensku.html>

zahrnutý každý subjekt v lokalite na participatívnej báze, komunitné organizovanie a celkový komunitný rozvoj.

V slovenských reáliách tiež zahŕňa individuálnu (prípadovú) sociálnu prácu, prácu s rodinou a skupinou. V rámci komunitných centier je možné poskytovať i nízkooprahovú sociálnu službu pre deti a mládež, ktorej základným princípom je bezbariérovosť v zmysle len minimálnych podmienok pre vstup a prijímanie danej služby. Prijímateľ sociálnej služby na báze nízkooprahovosti nemusí zadať svoje meno, môže, ale ani sa nemusí zapojiť do aktivít. Táto služba slúži ako bezpečné miesto pre každého, kto o ňu prejaví záujem. Je mimoriadne vhodná pre prácu s mládežou, ale aj pre matky s deťmi a podobne.

Zároveň je dôležité, aby bolo **do systému sociálnych služieb zaradené aj komunitné tlmočenie**. V zákone o sociálnych službách by bolo potrebné zaviesť aj tlmočenie do rôznych jazykov ako sociálnu službu na účely plánovania poskytovania sociálnych služieb cudzincom, ktorí dostatočne nerozumejú po slovensky. Navrhujeme aj **inštitucionalizovať profesiu kultúrneho mediátora/ interkultúrneho pracovníka**, tak aby bola zapísaná do katalógu Národnej sústavy povolání a Národnej sústavy kvalifikácií⁴.

4 Viac k tejto téme v publikácii "Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k nastaveniu azylovej, migračnej a integračnej politiky v Slovenskej republike", Lígy za ľudské práva, jún 2020, dostupné tu: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_ju%CC%81n%202020.pdf

8. ZAMESTNÁVANIE

Zamestnanosť je **jedna z kľúčových oblastí integrácie ľudí**, ktorí utekajú pred vojnou na Ukrajine. Z pohľadu jednotlivca je možnosť pracovať dôležitá nielen z finančného hľadiska na zabezpečenie základných potrieb a dôstojného života ľudí z Ukrajiny, ale aj z psychologického hľadiska, či sa to týka prevencie závislosti na dlhodobej pomoci alebo prirodzenej potreby seberealizácie a pocitu naplnenia. Zamestnanosť, prípadne nezamestnanosť ľudí z Ukrajiny je však aj otázkou dlhodobej finančnej záťaže pre verejné financie Slovenska, pretože z dlhodobého hľadiska je efektívnejšie ľudí z Ukrajiny čo najskôr zamestnať.

Podľa UNHCR na Slovensko prichádza **49% žien a 37% detí**¹. Podľa analýz portálu Profesia.sk je väčšina uchádzačov o zamestnanie ženského pohlavia. Na Slovensku a hlavne vo väčších mestách, kde sa aj väčšina ľudí z Ukrajiny usadila, je dlhodobý problém s nedostatkom miest v predškolských zariadeniach, a preto sa určitá časť Ukrajinkiem nemôže zamestnať, lebo nemajú miesto, kam by svoje deti mohli umiestniť. Komplexnejšie štatistiky a spracovanie dát však nie sú dostupné a preto pracujeme len s čiastkovými dostupnými údajmi.

Podľa Profesie približne **polovica utečencov z Ukrajiny, ktorí si za posledné dva mesiace hľadali prácu, má vysokoškolské vzdelanie**. Z analýzy vyplýva, že sa väčšinou hlásia na pozície, na ktoré vzdelanie daného stupňa nie je potrebné (čaušník/čka, upratovač/ka, robotník/čka, či pomocné profesie). Odborníci sa síce neobávajú, že by nebolo dostatok pracovných miest (spolu so sezónnymi prácami očakávajú až okolo 90 000 voľných pracovných miest²). Zároveň ide o nízkooplatené pozície, ktoré pre samoživiteľky s deťmi nestačia na pokrytie nákladov potrebných na dôstojný život. Aj v dôsledku nízkej znalosti slovenských zákonov sa v posledných týždňoch objavili prípady vykorisťovania, v ktorých Ukrajinky čelili vyplácaniu mzdy, ktorá je pod hranicou minimálnej mzdy na Slovensku, prípadne im bola v tom lepšom prípade navrhovaná práca

spoločníčky³.

Existujúca právna úprava dočasného útočiska **umožňuje ľuďom utekajúcim z Ukrajiny zamestnať sa formou pracovného pomeru** (t.j. na pracovnú zmluvu) alebo formou dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. V prípade žiadateľov o azyl z Ukrajiny sa počas trvania mimoriadnej situácie aplikuje prechodné ustanovenie zákona o azyle, ktoré im umožňuje vstúpiť na pracovný trh pred uplynutím 9 mesiacov trvania azylového konania⁴.

Nevyriešená však ostáva otázka podnikania osôb s dočasným útočiskom. V súčasnosti platí, že **osobám s dočasným útočiskom bráni podnikať existujúca právna úprava**, najmä zákon o pobyte cudzincov, ktorý v § 59 ods. 5 zakazuje podnikať osobám počas platnosti tolerovaného pobytu, ale aj Živnostenský zákon, ktorý pri zahraničných osobách vyžaduje napríklad výpis z registra trestov z krajiny štátneho občianstva, čo môže byť pre ľudí z Ukrajiny momentálne problém. Okrem legislatívnych prekážok by v tejto súvislosti bolo potrebné vyriešiť aj formu a typ pobytu pre odídencov, keďže tolerovaný pobyt sa preukazuje len obyčajným papierom formátu A4, nie pobytovou kartou, čo bráni odídencom v možnosti elektronickej komunikácie so štátom, ktorá je pre živnostníkov povinná. Pripomeňme, že osoby, ktorým bol udelený azyl alebo poskytnutá doplnková ochrana môžu na Slovensku podnikať bez problémov.

Ďalšou prekážkou na pracovnom trhu je **uznávanie kvalifikácie**, prípadne potreba iných administratívnych náležitostí (napr. výpis z registra trestov, či psychologické posudky), ktoré sú nutné na vykonávanie určitých profesií. Len nedávno boli do určitej miery uvoľnené opatrenia v oblasti školstva, po ktorom volala aj Slovenská komora učiteľov⁵. Proces zamestnávania pedagógov a psychológov z Ukrajiny do škôl a predškolských zariadení (či iných zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately či

1 https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Ukraine%20situation-RRP%20plan%20and%20flash%20appeal-March-December-2022_1.pdf

2 <https://www.trend.sk/spravy/aj-pre-ukrajincov-pracovny-trh-ponuka-vyse-32-tisic-volnych-miest>

3 <https://dennikn.sk/2821589/co-zazivaju-ukrajinky-na-slovensku-upratovanie-za-2-aura-na-hodinu-zdieranie-vybavovacmi-niektori-muzi-chcu-skor-spolocnicuku/>

4 pozri §54f zákona č. 480/2002 Z.z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

5 <https://sku.sk/postup-na-ulahcenie-zamestnavania-pz-a-oz-z-ukrajiny/>

zariadení sociálnych služieb) však naďalej spomaľuje nutnosť psychologických posudkov od psychológov pracujúcich v zdravotníctve, na ktoré sa v dôsledku dlhodobu poddimenzovaných kapacít dlho čaká. V iných oblastiach však podobná pružnosť stále chýba a nastavené limity prekážajú v zamestnávaní v poddimenzovaných sektoroch (zdravotníctvo, poradenstvo).

Čo je potrebné robiť

- maximalizovať využitie potenciálu, zručností a kvalifikácie
- zjednodušiť proces uznávania kvalifikácií
- umožniť odídencom podnikat'
- zabezpečiť dostupnosť detských skupín a predškolského vzdelávania
- posilniť jazykové vzdelávanie dospelých
- posilniť kapacity úradov práce, zlepšiť pracovnoprávne poradenstvo a zintenzívniť opatrenia na predchádzanie pracovného vykorisťovania

Cieľom opatrení by malo byť **maximálne využitie potenciálu, zručností a kvalifikácie ľudí z cudziny na Slovensku**. Čiastkovými cieľmi je maximalizovanie samostatnosti, predchádzanie stavu závislosti na pomoci štátu, predchádzaniu rizika prekérnej a neistej práce (cez agentúru) najmä vo vzťahu k cudzinkám z Ukrajiny, ktorá ich vrhá alebo ponecháva v začarovanom kruhu chudoby a maximálne využitie kvalifikácie a zručností prichádzajúcich Ukrajincov a Ukrajinek, a to hlavne v dlhodobu poddimenzovaných oblastiach trhu práce, čo by prinieslo výhody aj pre obyvateľstvo Slovenska.

Z krátkodobého hľadiska je žiadúce **zjednodušiť proces uznávania kvalifikácií**, najmä prostredníctvom revidovania zoznamu regulovaných povolání (a to hlavne v dlhodobu poddimenzovaných oblastiach trhu práce vrátane opatrovateľských profesií, zdravotníctva a to primárne v prípade pediátrů a profesií v oblasti duševného zdravia). Zároveň navrhujeme rozšíriť a zrýchliť nostrifikačné kapacity, štandardizovať a zrýchliť skúšobný proces na preukázanie povolania, umožniť preukazovanie spôsobilosti prostredníctvom

zamestnávateľov a zrušiť poplatky za uznávanie kvalifikácií.

Vítame tiež aktivity súkromných spoločností, akými sú napríklad Profesia.sk, ktoré prevádzkujú informačné portály v ukrajinskom jazyku s možnosťou porovnania si priemernej mzdy v odvetví a lokalite, kde im je práca ponúkaná. Relevantné verejné inštitúcie by ich mali zahŕňať v základných informačných balíčkoch, ktoré utečencom z Ukrajiny ponúkajú a viac o nich informovať na svojich stránkach a sociálnych sieťach.

Zároveň je nutné **zabezpečiť dostupnosť detských skupín a predškolského vzdelávania** pre ukrajinské deti počas pracovného času ich rodičov, avšak s prihliadnutím na dostupnosť daných možností aj pre detí rodičov, ktorí žijú na Slovensku dlhodobu, aby sa predchádzalo trecím plochám. Dočasne by cestou mohlo byť zníženie štandardov na hygienu pre predškolské zariadenia a školských klubov. Zarádovať nové školy a predškolské zariadenia do siete celoročne, nie len od septembra.

Podľa SAS⁶ rýchlosť akou si ľudia z Ukrajiny osvoja slovenský jazyk sa rôzni. Avšak keďže ide o slovanský jazyk, ktorý je navyše do väčšej miery podobný slovenčine ako iné, pasívne porozumenie prichádza pomerne skoro. Rýchlejšie osvojenie si jazyka znamená, že ľudia z Ukrajiny sa môžu skôr uchádzať aj o prácu, ktorá viac zodpovedá ich kvalifikácii a vzdelaniu. Aj z tohto dôvodu treba **výrazne posilniť jazykové vzdelávanie pre dospelých**, teda podporovať bezplatné jazykové vzdelávanie hradené samosprávami, prípadne štátom, ako aj podporovať jazykové vzdelávanie u zamestnávateľa, či už v online alebo prezenčnej forme.

Pre posilnenie znalosti slovenských zákonov zo strany ľudí z Ukrajiny a prevenciu vykorisťovania je nutné **posilniť kapacity Úradov práce a sociálnych vecí a rodiny**, aby poskytovali **pracovnoprávne poradenstvo a informačné semináre o pracovných právach pre ľudí z Ukrajiny**. V úsilí zvýšiť informovanosť je žiaduce zapojiť odborové organizácie do témy ochrany práv

6 <https://www.umb.sk/univerzita/verejnost-a-media/umb-v-mediach/rok-2022/april-2022/aki-su-ukrajinci-v-uceni-sa-slovensciny-lectorka-vysvetluje-preco-im-to-ide-lepsie-ako-rusom.html>

zahraničných zamestnancov. Zároveň je potrebné realizovať **opatrenia na predchádzanie pracovného vykorisťovania** a to formou rozdávania letákov, ponúkajú informacyjnych seminárov a prevádzkovania hotlinky na inšpektorátoch práce. Potrebné je taktiež viesť podrobnejšiu štatistiku o kvalifikácii a vzdelaní uchádzačov, ktorí prešli pracovným poradenstvom ako ich následnom umiestnení na pracovnom trhu.

9. ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

Aktuálna situácia:

Ľudia prichádzajúci z Ukrajiny, ktorým bol udelený status odídenca (dočasné útočisko) majú **nárok na neodkladnú zdravotnú starostlivosť**. Všeobecná zdravotná poisťovňa zároveň začiatkom marca informovala, že ľuďom z Ukrajiny so statusom odídenca majú byť vydávané lieky, zdravotnícke pomôcky a dietetické potraviny bez doplatku v maximálnej cene lieku. Taktiež sa nemajú uplatňovať preskripčné a indikačné obmedzenia, čo znamená, že lieky, ktoré zvyčajne môže predpisovať len lekár-špecialista, môže ľuďom z Ukrajiny so statusom odídenca predpísať aj všeobecný lekár.

Nie je však systémovo riešený **prístup k následnej zdravotnej starostlivosti či očkovaniu detí, ktoré sú na Slovensku povinné, ale na Ukrajine nie**.

Čo je potrebné robiť

- systémovo riešiť zdravotnú starostlivosť pre zraniteľné osoby
- riešiť dlhodobú starostlivosť o osoby odkázané na pomoc iných
- zabezpečiť prístup k psychologickej starostlivosti, vrátane starostlivosti o ženy, ktoré zažili sexuálne násilie
- zlepšovať informovanosť zdravotníckeho personálu o zdravotnej starostlivosti pre ľudí z Ukrajiny
- využívať existujúce know-how mimovládnych organizácií

V tejto oblasti do popredia vystupuje aj **téma zdravotnej starostlivosti pre zraniteľné osoby, ako sú ľudia so zdravotným postihnutím či závažnými ochoreniami** (napr. onkologické ochorenia a pod.), ktorú je potrebné urgentne riešiť na systémovej úrovni. Aktuálne sa to rieši ad hoc prípad od prípadu prostredníctvom rôznych organizácií, ako napr. Liga proti rakovine¹

1 <https://www.lpr.sk/>

či Dobrý anjel².

Je potrebné riešiť **dlhodobú starostlivosť o osoby odkázané na pomoc druhých** (osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, seniori) v inštitucionálnej (DSS), ale aj de-inštitucionalizovanej starostlivosti (opatrovateľská služba, denné stacionáre a pod.). V tejto súvislosti je potrebné vyjasniť proces posudzovania odkázanosti na sociálnu službu z dôvodu zdravotného stavu a vyriešiť problém podpory pri spolufinancovaní uvedených služieb (vyriešiť úhradu klienta).

Okrem toho je potrebné vyriešiť aj problém nedostatku substituenej **liečby závislostí a podpornej liečby pre HIV pozitívnych**, pri ktorej je potrebné zdefinovať jasný postup pri všeobecných lekároch.

Dôležitou témou v prípade vojnových utečencov je aj **prístup k psychologickej starostlivosti**, ktorú momentálne zabezpečujú len mimovládne organizácie (IPčko³, Liga za duševné zdravie⁴ a Modrý anjel⁵). Tieto organizácie majú svoju pôsobnosť rozdelenú podľa zariadení. Bolo by však potrebné túto pomoc systematizovať tak, aby bola dostupná čo najširšiemu okruhu ľudí z Ukrajiny. Zároveň je potrebné **zabezpečiť dodatočné financovanie personálnych nákladov vynaložených na poskytovanie tejto starostlivosti**, pretože momentálne tieto organizácie fungujú len so zdrojmi, ktoré mali pred vypuknutím vojny, pričom ich cieľová skupina narastla a má aj špecifickejšie potreby. Okrem toho je **potrebné vytvoriť systém psychologickej starostlivosti o ženy, ktoré zažili sexuálne násilie**, keďže táto služba momentálne vôbec nie je vyriešená.

Taktiež z praxe na lokálnej úrovni sa ukazuje, že lekári a lekárky často nemajú ochotu prijímať nových pacientov a pacientky z Ukrajiny, pretože nemajú dostatok informácií o tom, ako tieto úkony vykazovať a či ich budú mať

2 <https://dobryanjel.sk/>

3 <https://ipcko.sk/>

4 <https://dusevnezdravie.sk/>

5 <https://www.modryanjel.sk/>

uhradené. Zároveň častokrát nemajú kapacitu prijímať nových pacientov a pacientky (nedostatok zdravotníckeho personálu). Bolo by preto potrebné **systemové zvyšovanie informovanosti zdravotníckeho personálu o špecifikách poskytovania zdravotnej starostlivosti ľuďom z Ukrajiny**. Okrem toho je potrebné aj vytvoriť možnosti a vyjasniť/stransparentniť proces otvárania nových ambulancií a ich prijímania do siete v prípade, že v nejakej lokalite je dostatočne veľká populácia ľudí z Ukrajiny, ktorí by zdravotnú starostlivosť mohli využívať.

Vzhľadom na doterajšiu prácu mimovládnych organizácií v oblasti zabezpečovania prístupu ľudí z Ukrajiny k zdravotnej starostlivosti považujeme za **dôležité stavať na týchto skúsenostiach a vytvárať na ich základe systemové opatrenia**, vrátane udržateľného financovania.

10. KOMUNITNÁ PRÁCA

Komunitná práca je **klúčovým nástrojom integrácie**. Komunity tvoria ľudia, ktorých združuje spoločný záujem, hodnoty či ciele. Komunitná práca v našom ponímaní zahŕňa komunitné plánovanie, organizovanie, rozvoj a komunitné aktivity a ako taká sa snaží odbornými zásahmi ovplyvniť kvalitu života ľudí a predchádzať vylúčeniu ľudí z Ukrajiny. Špecifická je tým, že sa venuje rôznorodým oblastiam života komunit, ktoré si daná komunita definuje ako relevantné a vyžaduje si spoluprácu všetkých zapojených stakeholderov.

Komunitná práca pre ľudí z Ukrajiny j ednak **podporuje ich zapájanie a rozvíja kapacity dobrovoľníkov**, poskytuje im služby, ktoré nie sú zabezpečené alebo sú málo dostupné a tým **posilňuje ich hlas, integráciu a participáciu** v spoločnosti. V komunitnej práci ide aj o vzájomnú interakciu a spoznávanie sa a zároveň poskytuje priestor na zjemňovanie hraníc medzi ľuďmi z Ukrajiny a prijímajúcou spoločnosťou a vzájomné obohatenie sa. V tomto zmysle je komunitná práca aj filozofiou, pretože poskytuje pohľad na integráciu ako obojstranný proces, v ktorom je dôležité pracovať nielen s cudzincami, ale aj s miestnymi obyvateľmi.

Komunitná práca má potenciál pracovať aj s podporou a rozvíjaním nehmotného kultúrneho dedičstva. Vojna živé nehmotné dedičstvo výrazne ovplyvňuje, nakoľko dramaticky zasahuje každodennosť, prerušuje sociálne väzby a narúša prirodzené procesy transmisie. Nehmotné kultúrne dedičstvo prítomné v osobných rituáloch, sviatkoch v rodine či komunite, v spomínaní aj profesijnej sebarealizácii môže napomáhať pri reformulovaní každodennosti prichádzajúcich ľudí v podmienkach inej krajiny. Dôležitú rolu zohráva aj pri vysporiadavaní sa s prežitou traumou a buduje odolnosť (rezilienciu) ľudí utekajúcich zo svojich domov na úrovni jednotlivcov aj komunit.

Aktuálna situácia

V súvislosti s aktuálnou situáciou na Ukrajine komunitné aktivity organizujú organizácie, ktoré pôsobia v oblasti komunitnej práce s menšinami dlhodobo (napr. Mareena, Nadácia Milana Šimečku, Ukraine-Slovakia SOS / SME SPOLU, ETP, Človek v ohrození, organizácie pracujúce na báze viery a mnohé ďalšie), ktoré sa sústreďujú primárne

na väčšie mestá. Dôležitú úlohu v dnešnej situácii však hrajú aj neformálne skupiny aktívnych ľudí, ktoré sa výrazne aktivizovali v dôsledku vojny na Ukrajine a zahŕňajú aj samotných príslušníkov cudzineckých komunit, či organizácie ktoré združujú primárne ukrajinských občanov.

Niektoré samosprávy (vo väčších mestách) a pár nadácií poskytujú malé granty na posilnenie komunitného života, avšak výraznejšia, systematická a národná podpora týchto aktivít absentuje. Existujúce grantové schémy sú zďaleka nepostačujúce na pokrytie nákladov, ktoré sú potrebné komunitnú prácu pre 200 000 ľudí z Ukrajiny, ktoré vyššie spomínaná štúdia UNHCR odhaduje, že sa na Slovensku bude aj na konci roka 2022 nachádzať.

Čo je potrebné urobiť

- podporovať aktívnu participáciu existujúcich ukrajinských komunit na procese integrácie ľudí z Ukrajiny a tieto komunity aktívne podporovať, vytvárať platformy cudzincov a cudziniiek
- zjednodušiť proces zakladania komunitných centier
- nastaviť systém finančnej podpory organizáciám na miestnej a národnej úrovni, ktoré komunitné služby poskytujú
- vyčleniť komunitné priestory aj v zariadeniach, ktoré ubytávajú ľudí z Ukrajiny a podporovať organizovanie aktivít
- mapovanie potrieb v oblasti ochrany živého dedičstva, ich zohľadňovanie a uľahčovanie prístupu k pokračujúcej praxi

Cieľom navrhovaných opatrení v oblasti komunitnej práce je uľahčiť začlenenie ľudí z Ukrajiny do spoločnosti a posilniť kapacity, hlas aj rezilienciu jednotlivcov ako aj komunit z Ukrajiny. Zároveň je cieľom aj zjemňovanie hraníc medzi cudzincami a prijímajúcou komunitou a predchádzať tak väčšej fragmentácii alebo až polarizácii slovenskej spoločnosti.

Z **krátkodobého hľadiska** je pri nastavovaní komunitnej práce a súvisiacich opatrení je **klúčová aktívna**

participácia a spolupodielanie sa cudzineckých a ukrajinských komunít na procese implementácie aktivít, identifikácie problémov a ich riešení, ako aj nastavovanie politik (napríklad prostredníctvom nižšie spomínanej platformy). Princíp participácie by nemal však zostať len v deklaratívnej rovine, že každý je vítaný zapojiť sa. Treba tiež **zabezpečiť elimináciu bariér**, ktoré môžu mnohých ľudí a komunity z podieľania sa na formovaní života a spoločnosti prakticky vylučovať. Napríklad je dôležité využívať jazyky či komunikačné kanály, ktoré skutočne sprostredkujú informácie tým ľuďom, ktorých chceme osloviť. Treba tiež napríklad prihliadať na časovú a priestorovú dostupnosť aktivít a podobne.

V krátkodobej rovine je potrebné **zjednodušiť proces zakladania komunitných centier**, a to napríklad aj pre neformálne skupiny aktívnych ľudí (nielen obce). Zároveň je žiadúce znížiť formálne požiadavky na zakladanie daných centier a zabezpečiť finančné rámce na ich dlhodobé fungovanie (viď nižšie).

V strednodobom a dlhodobom horizonte je **nevyhnutné nastaviť systém systematickej finančnej podpory organizáciám na národnej a miestnej úrovni**, ktoré dané služby poskytujú, či už ide o organizácie, ktoré dlhodobo dané služby poskytujú alebo o vznikajúce iniciatívy, ktoré prichádzajú od aktívnych občanov, či cudzincov. Pri nastavovaní finančno-administratívneho rámca je dôležité **podporovať komunity v ich fungovaní, sebarealizácii a rozvoji** - napríklad aj prostredníctvom rôznych podporných schém zameraných na zakladanie komunitných centier a na tvorbu projektov a podujatí (či už ide o vzdelávacie alebo kultúrne aktivity), umeleckých spoluprác, posilnenie kapacít a šírenie povedomia. Prostredníctvom **platforiem cudzincov a cudzincov** alebo spolupráce s takzvanými interkultúrnymi pracovníkmi a pracovníčkami môže vznikáť veľmi dôležité prepojenie medzi komunitou na jednej strane a samosprávou či rôznymi inštitúciami na strane druhej, pričom reflektované majú byť potreby oboch strán. Preto je pri nastavovaní podporných schém potrebné s danými nástrojmi počítať.

V neposlednom rade je dôležité, aby pri nastavovaní opatrení pre zariadenia, v ktorých je umiestnených viac cudzincov (napr v ubytovacích zariadeniach Gabčíkovo) boli vyčlenené priestory pre spoločné aktivity napríklad

v podobe jednej neutrálnej komunitnej miestnosti. Každá komunita **potrebuje verejný komunitný priestor**, ktorý sa môže stať miesto pravidelných stretnutí, ktoré budú svojim rytmom aktivít podporovať vzájomné spoznávanie a rast vzájomnej dôvery.

V súvislosti s uchovávaním živého dedičstva je potrebné ponúknuť ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny (nielen fyzický) priestor, v ktorom sa cítia dobre a kde môžu svoju identitu vyjadrovať aj prostredníctvom živého dedičstva v jeho rôznorodých podobách - ponúknuť kultúrne citlivé a rešpektujúce porozumenie integrácie. Čo zahŕňa aj **mapovanie potrieb v oblasti ochrany živého dedičstva, ich zohľadňovanie a uľahčovanie prístupu k pokračujúcej praxi**.

11. ŠPECIFICKÉ ASPEKTY POSKYTOVANIA DOČASNÉHO ÚTOČISKA

Aktuálna situácia

Občania Ukrajiny, ich rodinní príslušníci a niektoré ďalšie osoby môžu po vstupe na Slovensko požiadať o dočasné útočisko, čím získavajú tolerovaný pobyt s možnosťou pracovať na Slovensku bez pracovného povolenia a dostali prístup k základnej zdravotnej starostlivosti¹. Dočasné útočisko je na celoeurópskej úrovni poskytované do 4. marca 2023 s možnosťou jeho ďalšieho predĺženia najviac o jeden rok².

Dočasné útočisko (resp. dočasná ochrana) je účinným prostriedkom Európskej únie ako reagovať na náhly prílev osôb zo susednej vojnovou zmietanej krajiny. Umožňuje tiež účinne rozložiť bremeno prijímania veľkého počtu osôb medzi všetky členské štáty EÚ, keďže v súčasnosti majú ľudia utekajúci z Ukrajiny možnosť vybrať si členský štát EÚ, v ktorom požiadajú o dočasnú ochranu. V prípade, ak situácia nasvedčuje tomu, že osoby s dočasnou ochranou zotrývajú na území SR/EÚ v stredno- a dlhodobom horizonte, je potrebné priniesť riešenia ich pobytového postavenia s ohľadom na potrebu úspešnej integrácie.

Z možnosti získať dočasnú ochranu však vypadli osoby, ktoré mali na území Ukrajiny len prechodný pobyt a nejasný je status niektorých ďalších osôb - najmä osôb bez štátneho občianstva a osôb s ruským a bieloruským občianstvom, ktorí sa (najmä z politických) dôvodov nemôžu vrátiť do krajiny svojho štátneho občianstva. Tieto osoby môžu na území SR zotrvať 90 dní od momentu vstupu a do uplynutia tejto lehoty musia vyriešiť svoj pobyt alebo zo Slovenska vycestovať. Pre časť z nich, ktorí sa nemôžu vrátiť do krajiny pôvodu z dôvodov podľa zákona o azyly prichádza do úvahy azylové konanie, no pre zvyšok existujú len veľmi obmedzené možnosti riešenia tejto situácie. Zároveň nevieme, akého počtu ľudí sa táto situácia týka, aká je ich štátna príslušnosť

1 Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 185 zo 16. marca 2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska v súlade s vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. marca 2022
2 Vykonávacie rozhodnutie Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. marca 2022, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana, dostupné tu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=EN>

a potreby. Situáciu je potrebné urýchlene zmapovať a navrhnúť riešenia.

Z hľadiska previazania na typ pobytu v SR sa previazanie na tolerovaný pobyt zo strednodobého a dlhodobého hľadiska nejaví ako vhodný spôsob. Tolerovaný pobyt je typ pobytu, ktorý držiteľovi poskytuje minimálnu stabilitu a jeho primárnym účelom je krátkodobé zlegalizovanie pobytu na Slovensku v dĺžke (zvyčajne) nepresahujúcej 180 dní. Potvrdenie o tolerovanom pobyte sa vydáva len na papieri formátu A4 a nie vo forme pobytovvej karty, čo odídencom bráni využívať elektronické služby štátu.

Vo všeobecnosti je teda tolerovaný pobyt typom pobytu, ktorý je nevhodný pre osoby, u ktorých sa predpokladá istá miera začlenenia do slovenskej spoločnosti s ohľadom na predpoklad strednodobého až dlhodobého zotrvania na území Slovenska. Keďže pri ľuďoch utekajúcich z Ukrajiny je dôvodné predpokladať, že s ohľadom na vývoj konfliktu budú musieť na Slovensku zotrvať viac ako 90 dní, pričom je vhodné rátať s obdobím viac ako jeden rok, je potrebné umožniť ľuďom so štatútom odídencov prechod na iný, stabilnejší typ pobytu, ideálne na prechodný pobyt.

Čo je potrebné urobiť

- urýchlene zmapovať situáciu osôb z tretích krajín, ktorí vstúpili na územie SR z Ukrajiny a nequalifikujú sa na poskytnutie dočasného útočiska, identifikovať ich potreby a prijať riešenia
- pripraviť intenzívnu informačnú kampaň pre osoby z tretích krajín, ktoré vstúpili na Slovensko z Ukrajiny
- vyriešiť situáciu osôb bez štátneho občianstva a osôb, ktoré majú azylovo relevantné dôvody
- zaviesť nový typ prechodného pobytu - prechodný pobyt odídencov
- zaradiť odídencom do systému verejného zdravotného poistenia
- podporovať LGBTI odídencom a odídenkyne
- zabezpečiť právnu pomoc pre odídencom a odídenkyne kapacitami Centra právnej pomoci a mimovládnych organizácií, vrátane finančnej podpory

→ realizovať intenzívne opatrenia na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ochranu maloletých

Cieľom navrhovaných opatrení je na základe vývoja situácie upraviť poskytovanie dočasného útočiska a súvisiace otázky tak, aby umožňovali úspešné začlenenie a fungovanie ľudí utekajúcich z Ukrajiny v spoločnosti.

Preto navrhujeme **urýchlene zmapovať situáciu osôb z tretích krajín, ktorí vstúpili na územie SR z Ukrajiny a nekvalifikujú sa na poskytnutie dočasného útočiska, identifikovať ich potreby a prijať riešenia** s ohľadom na ich životné situácie, riziko návratu do krajiny pôvodu, resp. využitia ich potenciálu na území SR, či zachovania rodinných väzieb a súkromného života. V prípade osôb, ktoré sa z dôvodov podľa zákona o azyle nemôžu vrátiť do krajiny pôvodu sa prihovárame za urýchlené poskytnutie doplnkovej ochrany alebo azylu. V prípade osôb bez štátneho občianstva sa prihovárame za udelenie trvalého pobytu na 5 rokov pre osoby bez štátneho občianstva podľa § 45a ods. 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov. Zároveň je nevyhnutné **zabezpečiť intenzívnu informovanosť osôb z tretích krajín** o možnostiach riešenia ich situácie.

Navrhujeme tiež zaviesť **nový typ prechodného pobytu - prechodný pobyt odídenca** a naviazať na tento typ pobytu ďalšie poskytovanie dočasného útočiska (podobne ako v prípade doplnkovej ochrany) automaticky (s cieľom vyhnúť sa záťaži na oddelenia cudzineckej polície) alebo alternatívne umožniť odídencom požiadať o tento typ (alebo iný typ) prechodného pobytu po uplynutí 9 mesiacov od získania dočasného útočiska za zvýhodnených podmienok.

Aktuálny systém poskytovania zdravotnej starostlivosti sa nám javí ako komplikovaný a neprehľadný. Navrhujeme **zabezpečiť zaradenie osôb s dočasným útočiskom do systému verejného zdravotného poistenia** rovnako ako v prípade azylantov.

Je potrebné venovať sa aj zmapovaniu situácie a prijatí opatrení na **podporu odídencom - osôb LGBTI**, ktorí sa usadili na Slovensku a vytvárať podmienky pre ich bezpečie a predchádzanie ich diskriminácie.

V oblasti **právnej pomoci odídencom** je potrebné **intenzívne využitie kapacít Centra právnej pomoci**, vrátane doplnenia zákona o azyle vo vzťahu k nároku na poskytnutie pomoci Centrom v prípade preskúmania rozhodnutia podľa § 34 zákona o azyle, podobne ako je to v prípade žiadateľov o azyl. Centrum právnej pomoci sa aktívne zapája do poskytovania pomoci vo VKC, spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami a jeho kapacity je potrebné využiť naplno pri zabezpečení právnej informovanosti odídencom a odídenckýň o ich právach a povinnostiach na Slovensku. Zároveň je potrebné zabezpečiť systematickú podporu mimovládnych organizácií, ktoré už v súčasnosti poskytujú právnu pomoc odídencom, žiadateľom o azyl a cudzincom.

Taktiež navrhujeme **zintenzívnenie aktivít zameraných na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ochranu detí bez sprievodu** alebo odlúčených detí.

12. HUMANITÁRNA POMOC

Aktuálna situácia

V rámci tejto sekcie sa budeme primárne venovať opatreniam na zamedzenie rizika chudoby a sociálneho vylúčenia, a teda na zabezpečenie základných životných potrieb (jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie, hygienické potreby). Ľudia z Ukrajiny so štatútom dočasného útočiska mohli požiadať o dávku v hmotnej núdzi na príslušnom Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Registrácia a vyplácanie dávok však trvá aj niekoľko týždňov po registrácii, čo spôsobilo, že tisíce ľudí ostalo bez akýchkoľvek zdrojov príjmu a teda bez možnosti zabezpečiť si tak základnú potrebu ako jedlo. V prvej fáze bola materiálna humanitárna pomoc vydávaná cez rôzne mimovládne organizácie a občianske iniciatívy (napr. Kto pomôže Ukrajine, ktoré vedie aj mapu zberných a výdajných miest materiálnej pomoci). Tieto organizácie a iniciatívy však nebudú schopné sanovať životné potreby ľudí z Ukrajiny z vlastných zdrojov dlhodobo. Urýchliť finančnú pomoc má spolupráca s medzinárodnými organizáciami UNHCR, IOM, UNICEF a ICRC, ktoré od mája po dobu 3 mesiacov posilnia registráciu ľudí a zabezpečia vyplácanie finančnej pomoci vo výške určenou MPSVaR. Z dlhodobého hľadiska je efektívnejšie a dôstojnejšie nastaviť systém pomoci tak, aby ľudia utekajúci z Ukrajiny neboli odkázaní na materiálnu humanitárnu pomoc, ale aby si z výšky finančnej pomoci vedeli nakúpiť základné potravinové a materiálne zabezpečenie na život.

Z predchádzajúcich výskumov vyplýva¹, že sociálny systém na Slovensku už pred vojnou na Ukrajine zaostával za priemerom EÚ ako aj okolitých krajín v schopnosti znižovať riziko chudoby detí, dospelých a rodín. Na Slovensku je výška pomoci v hmotnej núdzi v pomere k strednému príjmu v hospodárstve s ostatnými krajinami EÚ výrazne nižšia. Ani keď sa všetci členovia domácnosti plne zúčastňujú aktívnych prác, nevedia si zabezpečiť príjem na úrovni životného minima, ktoré sa samo osebe nachádza pod hranicou rizika chudoby.

Pomoc v hmotnej núdzi sa skladá z viacerých zložiek, ktorými sú dávka v hmotnej núdzi (ktorá sa odvíja od počtu členov domácnosti), ochranný príspevok, aktívny príspevok, príspevok na nezaopatrené diéta

a príspevok na bývanie. Ako taká však často nedosahuje úroveň životného minima, ktoré samotné ledva postačuje na pokrytie základných potrieb, ale negarantuje dôstojný život. Pomoc v hmotnej núdzi sa tiež kráti v prípade, že sa človek zamestná a nemotivuje tak k nájdeniu zamestnania v prípade nízko kvalifikovaných a málo platených miest, ktoré často ľudia z Ukrajiny obsadzujú.

Čo sa týka stravy v ubytovacích zariadeniach, štát poskytovateľom núdzového ubytovania refunduje stravu vo výške 7 EUR na osobu na deň. Veľa zariadení nie sú schopné z tejto sumy dodržať hospodárnosť a zároveň aj predpísané stravné jednotky v potrebnej kvalite. Z pohľadu efektívnosti, aj hospodárnosti je tak najefektívnejšie, aby si ľudia z Ukrajiny nakupovali a pripravovali stravu sami, podľa vlastných stravovacích obmedzení a návykov.

Pre potreby zvládnutia aktuálnej krízy sú ad-hoc riešenia potravinovej a materiálnej deprivácie pochopiteľné, avšak dlhodobo by sa mala potravinová a základná materiálna pomoc poskytovať na základe jasných kritérií, prostredníctvom potravinových a materiálnych balíčkov a prostredníctvom štandardných mechanizmov a aktérov, ktorí ju už aktuálne poskytujú.

Čo je potrebné robiť

V prvom rade navrhujeme **zreformovať systém Pomoci v hmotnej núdzi a to konkrétne dávky v hmotnej núdzi a ochranný príspevok, aby pomoc v hmotnej núdzi zodpovedala aspoň výške životného minima**. Takáto reforma by bola rovnako prínosná pre ľudí na Slovensku žijúcim v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia, ktorých bolo v roku 2020 takmer 800 tisíc (14,8 % z celkového počtu obyvateľov SR)².

V oblasti zabezpečenia stravy navrhujeme, aby bolo čo do najväčšej možnej miery umožnené ľuďom z Ukrajiny nakupovať potraviny a **pripravovať stravu samostatne**. Ak to naozaj nie je možné, odporúčame **sprostredkovať zabezpečenie stravy prostredníctvom stravovacej služby**, či už je to z vývarovne v okolí, prostredníctvom školských jedální, alebo podobnou službou aká je

1 Mgr. Klaudia Schneiderová, PhD.: Analýza možností pomoci a podpory v chudobe. Človek v ohrození, n.o. 2020

2 EU SILC 2020 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia, <https://slovak.statistics.sk/PortalTraffic/fileServlet?Dokument=39dc04daf158-4e4b-be98-0fea36de4fd0>

už v mnohých samosprávach využívaná pre seniorov. V ponuke by malo byť jasne definované, či ide o celodennú jednotku, alebo má ísť o jedno teplé jedlo denne. V prípade, že takáto služba nie je za danú sumu dostupná, je potrebné **jednoznačne stanoviť maximálnu cenu za stravnú jednotku**, ktorú si môže poskytovateľ stravy od ľudí z Ukrajiny pýtať, aby sa predišlo potenciálnemu zneužitiu. Zároveň navrhujeme, nevyplácať stravné pre poskytovateľom súkromného ubytovania, kde nie je možné skontrolovať kvalitu poskytovanej služby a či vôbec daná služba poskytovaná je.

Pri adresovaní potravinovej deprivácie navrhujeme, aby bola **potravinová a základná materiálna pomoc poskytovaná na základe jasných kritérií** a to prostredníctvom potravinových a materiálnych balíčkov, či výdajní stravy a to **prostredníctvom štandardných mechanizmov a aktérov, ktorí ju už aktuálne poskytujú**. Príkladom môže byť Operačný program potravinovej a základnej materiálnej pomoci na roky 2014 - 2020 (OP FEAD), ktorý fungoval ako nástroj riešenia potravinovej deprivácie. Zároveň navrhujeme, aby sa z dlhodobého hľadiska prioritne pracovalo s navýšením Pomoci v hmotnej núdzi, ktorá je menej znemocňujúca, dôstojnejšia a efektívnejšia ako priamy výdaj potravinovej či základnej materiálnej pomoci.

13. EXISTUJÚCA PRAX A ZDROJE

Liga za duševné zdravie vytvorila **Veľký psychologický manuál**¹, ktorý obsahuje aj časť, ako pristupovať k ľuďom, ktorí utekajú pred vojnou na Ukrajinu.

Praktické skúsenosti s poskytovaním pomoci utečencom z Ukrajiny v rôznych oblastiach: **Kto pomôže Ukrajine?**², **OZ Mareena**³, **Liga za ľudské práva**⁴, **COMIN Nitra**⁵, **Človek v ohrození**⁶, **IOM**⁷, **Tenenet**⁸, **Slovenská katolícka charita**⁹, **Mládež ulice**¹⁰, **OZ Návrat**¹¹, **Centrum Slniečko**¹², **ADRA**¹³, **Slovenská humanitná rada**¹⁴, **SOS SME Spolu**¹⁵ a ďalší.

V téme integrácie cudzincov a utečencov bolo v uplynulých rokoch na Slovensku vytvorených množstvo odporúčaní, ktoré je možné aplikovať aj v súčasnej situácii.

V rokoch 2018 až 2021 sa realizoval projekt **KapaCITY**, ktorý spájal štyri mimovládne organizácie (Liga za ľudské práva, CVEK, Nadácia Milana Šimečku a OZ Marginal) a štyri samosprávy (Bratislava, Trnava, Banská Bystrica a Košický samosprávny kraj) s cieľom posilniť integráciu cudzincov na lokálnej úrovni. A hoci sa projekt nešpecializoval na integráciu utečencov, jeho princípy a mnohé odporúčania je možné využiť aj pri integrácii ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny. Tieto princípy a odporúčania sú zhrnuté v publikácii **Z cudzincov domáci: ako na integráciu cudzincov v samospráve**¹⁶, ktorá pokrýva nasledujúce témy: tvorba integračných stratégií na lokálnej úrovni, zásady komunikačnej stratégie smerom k verejnosti a k cudzincom, zapájanie cudzincov do diania (participácia), interkultúrnej a iné kompetencie zamestnancov a zamestnankýň samospráv, úlohy samospráv

pri vzdelávaní detí cudzincov, zber dát o cudzincoch na rôznych úrovniach a úlohy štátu v integrácii. Aktuálne sú komplexné informácie týkajúce sa integrácie cudzincov na lokálnej úrovni dostupné na webstránke **www.kapacity.sk**, ktorá bola vytvorená v rámci projektu a je určená najmä pre samosprávy. Komunikačnú stratégiu a konkrétne kroky ako môžete dobrou komunikáciou získať podporu verejnosti na lokálnej úrovni nájdete na portáli obecprevsetkych.sk a to konkrétne v publikácii **Ako získať silnejšiu podporu verejnosti**¹⁷, ktorú vypracovala Nadácia Milana Šimečku v spolupráci s FSEV a Seesame, konkrétne tipy pre médiá poskytuje aj stránka IOM¹⁸.

V roku 2021 Liga za ľudské práva vydala výskumnú štúdiu s názvom Integrácia utečencov na trh práce, ktorá prináša výskumné zistenia z praxe a odporúčania v rôznych oblastiach zamestnávania utečencov na Slovensku.

V rokoch 2020 – 2022 Centrum pre výskum etnicity a kultúry realizovalo výskumný projekt **Výskum integrácie cudzincov – bariéry, nástroje a postoje**, ktorého výsledkom je publikácia **Slovensko a migrácia. Hľadanie ciest k spoluzitiu**¹⁹. prinášajúca komplexné zistenia. Obsahuje tiež sadu 20 oblastí intervencie s odporúčaniami pre zlepšenie integrácie cudzincov na rôznych úrovniach a v rôznych oblastiach: zber dát, tvorba politik, poskytovanie verejných služieb, občianska a politická angažovanosť cudzincov, komunikácia smerom na verejnosť, spolupráca rôznych aktérov, zvyšovanie kapacít samospráv, systémové zmeny, pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky, podpora interkultúrnych vzťahov a dialógu, získavanie podpory verejnosti pre zavádzanie integračných opatrení, organizácia dostupných jazykových kurzov, poskytovanie informácií, a postupné zavádzanie integračných služieb na lokálnej úrovni.

V roku 2015 Inštitút pre verejné otázky vydal publikáciu **Integrácia ľudí s doplnkovou ochranou na Slovensku: hľadanie východísk**²⁰, ktorá je výsledkom kvalitatívneho

1 <https://dusevnezdravie.sk/vojna-na-ukrajine-velky-psychologicky-manual/>
2 <https://ktopomozeukrajine.sk/>
3 <https://mareena.sk/>
4 <https://www.hrl.sk/sk/>
5 <https://comin.sk/>
6 <https://clovekvohrozeni.sk/>
7 <https://iom.sk/sk/>
8 <https://tenenet.sk/>
9 <https://www.charita.sk/>
10 <https://mladezulice.sk/>
11 <https://navrat.sk/>
12 <https://centrumslniecko.sk/>
13 <https://www.adra.sk/>
14 <https://www.shr.sk/>
15 <https://www.facebook.com/UkraineSlovakiaSOS>
16 <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/Kniznica/publikacie>

17 https://obecprevsetkych.sk/wp-content/uploads/2022/01/ Podpora_verejnosti_manual-1.pdf
18 <https://iom.sk/index.php/sk/pre-media/informacie-iom-pre-media.html>
19 <http://cvek.sk/slovensko-a-migracia-hladanie-ciest-k-spoluzitiu/>
20 <https://www.ivo.sk/7775/sk/publikacie/integracia-ludi-s-medzinarodnou-ochranou-na-slovensku-hladanie-vychodisk>

výskumu medzi utečencami žijúcimi na Slovensku. Okrem výskumných zistení prináša tiež odporúčania v oblastiach: tvorba integračného programu, bývanie, práca, sociálne zabezpečenie, prístup k zdravotnej starostlivosti, kultúrna a sociálna integrácia a pre prierezové výzvy spojené s integráciou (napr. diskontinuita projektov, financovanie a pod.).

využitia princípov a postupov inkluzívneho vzdelávania a interkultúrnej výchovy.

V roku 2021 realizovala Mareena v spolupráci s partnermi z Chorvátska, Česka a Maďarska medzinárodný projekt **Career Path**²¹, ktorého súčasťou je analytická štúdia o možnostiach ďalšieho vzdelávania a profesionálneho rozvoja cudzincov a cudziniiek z tretích krajín. Výsledkom projektu sú odporúčania politik a súbor nástrojov pre kľúčových aktérov, ktoré môžu zlepšiť prístup k ďalším možnostiam profesionálneho rozvoja cudzincom a cudzinkám z tretích krajín.

V oblasti komunitných aktivít a komunitnej angažovanosti pracuje Mareena dlhodobo vo viacerých slovenských lokalitách. Metodológia k realizácii komunitných projektov vznikla v rámci projektu **Unity in Community**²² a manuály pre dobrovoľníkov a ich koordinátorov, ktorí asistujú v rámci integračného procesu sú k dispozícii na stránke **Dobrovoľníckeho programu**²³ Mareeny.

Liga za ľudské práva v spolupráci s **IKEA**²⁴ realizuje iniciatívu **Skills for Employment**²⁵, v rámci ktorej bol vytvorený systém podpory zamestnávania utečencov. V rámci programu Liga za ľudské práva poskytuje podporu tak utečencom (pri uchádzaní sa o zamestnanie, jazykové kurzy, praktické tréningy so zamestnancami IKEA), ako aj podporu manažmentu IKEA pri rozvoji ich interkultúrnych zručností.

V roku 2011 vydali CVEK a Nadácia Milana Šimečku publikáciu **Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku**²⁶, ktorá ponúka príklady dobrej praxe a praktického

21 <https://mareena.sk/career-path>

22 <https://mareena.sk/unity-in-community>

23 <https://mareena.sk/dobrovolnictvo>

24 <https://www.ikea.com/sk/sk/cat/leto-ss001/#eba3aff0-b978-11ec-b880-bb6e518fc80f>

25 <https://www.hrl.sk/en/campaigns/initiatives/skills-for-employment>

26 <https://www.nadaciamilanasimecku.sk/files/documents/metodicke-prirucky/vzdelavanie-deti-cudzincov-priklady-dobrej-praxe.pdf>

**Policy Paper
Máj 2022**

Vytvorili:

Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Nadácia Milana Šimečku v spolupráci s:
Človek v ohrození
Liga za ľudské práva
Mareena

Text neprešiel jazykovou úpravou

Titulná fotografia: Ctibor Kočíš
Grafické spracovanie: Simona Varačka